

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»**

Кафедра історії та археології

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ ТА ЗАХИСТУ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

*для здобувачів другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності А4.03 Середня освіта
(Історія та громадянська освіта)*

**Лубни
ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»
2026**

УДК 378.147.85(075.8)
М 54

Рецензенти:

- Корновенко С. В.** – доктор історичних наук, професор, професор кафедри археології та спеціальних галузей історичної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.
- Нужна Ю. С.** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та соціології ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Методичні рекомендації до виконання та захисту кваліфікаційної роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) / автори-укладачі: О. І. Бабічев, В. М. Воронін, Н. Т. Гогохія, О. А. Дробишева, І. С. Михальський, О. В. Набока, М. Г. Тараненко, Є. С. Шевцова ; ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». – Електронне видання. – Лубни : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2026. 108 с. – URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/>.

Методичні рекомендації містять основні настанови й рекомендації здобувачам вищої освіти щодо виконання та захисту кваліфікаційної роботи другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта).

Для здобувачів закладів вищої освіти денної та заочної форм навчання, викладачів та вчителів історії і громадянської освіти.

УДК 378.147.85(075.8)

*Обговорено та схвалено кафедрою історії та археології
(протокол № 1 від 26 серпня 2026 р.).*

*Рекомендовано до друку вченою радою
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(протокол № 1 від 28 серпня 2026 р.)*

© Автори-укладачі, 2026

© ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2026

ЗМІСТ

Передмова.....	3
Організація контролю за виконанням кваліфікаційної роботи	10
Вимоги до структури та змісту роботи.....	18
Етапи підготовки кваліфікаційної роботи.....	37
Оформлення кваліфікаційної роботи.....	45
Цитування та посилання на джерела і літературу.....	54
Дотримання вимог академічної доброчесності.....	63
Захист та оцінювання кваліфікаційних робіт.....	72
Приклади тем кваліфікаційних робіт.....	84
Використані та рекомендовані джерела і література.....	94
Додатки.....	97
<i>Додаток А. Зразок титульної сторінки кваліфікаційної роботи.....</i>	<i>97</i>
<i>Додаток Б. Зразок оформлення змісту кваліфікаційної роботи.....</i>	<i>98</i>
<i>Додаток В. Зразок оформлення переліку умовних позначень.....</i>	<i>99</i>
<i>Додаток Г. Зразки оформлення бібліографічного опису згідно з ДСТУ 8302:2015</i>	<i>100</i>
<i>Додаток Д. Зразок оформлення таблиці в тексті кваліфікаційної роботи.....</i>	<i>106</i>
<i>Додаток Е. Декларація про використання систем штучного інтелекту</i>	<i>107</i>
Декларація про використання систем штучного інтелекту	108

ПЕРЕДМОВА

Науково-дослідна діяльність є важливою складовою освітнього процесу здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти та спрямована на формування їхньої здатності здійснювати самостійний науковий пошук, аналізувати й узагальнювати інформацію, визначати актуальні проблеми дослідження та обґрунтовувати шляхи їх розв'язання. Відповідні компетентності формуються, зокрема, у процесі виконання кваліфікаційної роботи здобувачами освітньої програми «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» спеціальності А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Кваліфікаційна робота є самостійним дослідженням здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти, у якому має бути продемонстровано рівень сформованості дослідницьких компетентностей, здатність застосовувати сучасні методи наукового пошуку, опрацьовувати джерела та наукову літературу, критично оцінювати отриману інформацію, формулювати обґрунтовані положення й висновки. Її виконання передбачає самостійне визначення проблеми дослідження, постановку мети та завдань, вибір відповідних методів, систематизацію й аналіз матеріалу, а також належне оформлення результатів відповідно до встановлених вимог.

Кваліфікаційну роботу характеризують актуальність, самостійність виконання, дослідницька спрямованість та наявність елементів наукової новизни.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в систематизації, поглибленні та практичному застосуванні набутих теоретичних знань, формуванні здатності використовувати їх для розв'язання конкретних наукових і професійних завдань, розвитку умінь самостійно здійснювати науково-дослідну діяльність і застосовувати відповідні методи теоретичного та науково-практичного дослідження, а також набутті досвіду підготовки, належного оформлення та публічного захисту завершеної наукової праці.

Виконання кваліфікаційної роботи сприяє формуванню у здобувача вищої освіти передбачених освітньою програмою компетентностей та дає змогу продемонструвати досягнення відповідних програмних результатів навчання

Загальні компетентності:

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- Знання та розуміння предметної області і професійної діяльності.
- Здатність до організації, планування, прогнозування результатів діяльності, застосування набутих знань у життєвих та професійних ситуаціях.
- Здатність до комунікації в усній і письмовій формах державною та іноземною мовами для вирішення завдань професійної діяльності.

– Володіння комунікативними навичками, здатність проявляти емпатію, працювати в команді та налагоджувати міжособистісну взаємодію при вирішенні поставлених завдань з представниками інших професійних груп різного рівня.

– Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв’язання проблем, ініціативності.

– Володіння навичками критичного мислення.

– Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

– Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов’язків, мотивування людей до досягнення спільної мети.

Спеціальні (фахові) компетентності:

– Здатність до критичного осмислення новітніх досягнень історичної та педагогічної науки, застосовування їх здобутків у власних дослідженнях.

– Вільне оперування основними історичними концепціями, здатність осмислювати і зіставляти історичні факти, висувати гіпотези, вибудовувати моделі процесів і явищ української та світової історії.

– Здатність проводити паралелі між поточними подіями та процесами в Україні та світі й минулим.

– Здатність до аналізу актуальних проблем світової та української історії новітньої доби, ключових подій, процесів та особливостей цього періоду.

– Здатність застосовувати пошук, аналіз та розуміння різних джерел та наукової інформації з історії України та всесвітньої історії, дискутувати про минуле в політичному й культурному аспектах.

– Здатність застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі з історії та громадянської освіти, використовувати інновації та різноманітні підходи до розв’язання проблем у педагогічній діяльності, здійснювати пошук, критично оцінювати та оперувати інформацією у професійній діяльності, використовувати та створювати (за потреби) цифрові технології, зокрема електронні освітні ресурси.

– Здатність до дослідницької діяльності, застосування теоретичних основ наукового дослідження під час підготовки кваліфікаційної роботи.

– Здатність викладати складну історичну інформацію у зв’язній формі.

– Здатність виявляти і критично осмислювати історичні, історіографічні і нормативно-правові джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати цю інформацію.

Програмні результати навчання:

Успішне виконання завдань освітнього компонента дає змогу продемонструвати досягнення таких програмних результатів навчання:

– Знати та розуміти гносеологічну проблематику, специфіку та логіку наукового пізнання, особливості його розвитку.

– Знати методологію, методи та принципи організації наукових досліджень, зокрема кваліфікаційної роботи як виду навчально-дослідницької роботи.

– Знати та розуміти етапи розвитку історичної науки, зміст її концепцій, теорій і шкіл, головні тенденції розвитку світової історіографії новітнього часу з метою науково

обґрунтованого відбору й інтерпретації змісту навчальних курсів історії.

- Знати та характеризувати різні джерела та наукову інформацію з історії України та всесвітньої історії, аналізувати минуле в політичному й культурному аспектах для застосування в освітньому процесі.

- Знати та розуміти основні поняття, категорії, закономірності педагогіки, методи науково-педагогічного дослідження, провідні концепції виховання і навчання, сучасні освітні тренди, принципи, методи, форми і засоби навчання та виховання учнівської молоді, особливості організації освітнього процесу у закладах середньої освіти відповідно до положень нормативно-правової бази національної системи освіти і сучасної педагогічної науки, сутнісні характеристики педагогічної майстерності та шляхи її розвитку, усвідомлювати перспективні тенденції розвитку педагогічної науки, що ґрунтуються на кращих світових і національних педагогічних здобутках минулого та новітніх педагогічних ідеях сучасних науковців.

- Мати спеціалізовані концептуальні знання, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності у системі освіти, зокрема в контексті дослідницької роботи.

- Застосовувати методологічну компетентність, положення філософських теорій та концепцій до дослідження професійних проблем; здатність вибудовувати логіку та методологію отримання наукового знання у своїй професійній галузі.

– Застосовувати наукову критику до аналізу поглядів дослідників минулого, робити узагальнення щодо теоретичного і методичного рівня наукових праць з історії та використовувати результати такого аналізу в освітній діяльності.

– Пояснювати суспільні явища, процеси та тенденції в Україні та світі, існуючі парадигми історії новітньої доби, історичні корені сучасних проблем людства з урахуванням освітнього контексту.

– Застосовувати пошук, аналіз та розуміння різних джерел та наукової інформації з історії України та всесвітньої історії, дискутувати про минуле в політичному й культурному аспектах у професійно-педагогічному контексті.

– Використовувати знання з теорії та історії історичної науки у дослідницьких і освітньо-педагогічних проєктах, здійснювати бібліографічно-пошукову роботу, у т.ч. з використанням сучасних інформаційних технологій, працювати з текстами наукових джерел, планувати, організовувати та здійснювати наукові дослідження у сфері професійної діяльності вчителя і репрезентувати їх результати.

– Формулювати мету, формувати план, визначати методики та методи дослідження, оформляти підсумки кваліфікаційної роботи згідно з установленими вимогами із залученням сучасних засобів редагування й друку.

– Представляти власні знання, висновки та аргументацію; логічно, послідовно, структуровано й доступно викладати складний історичний матеріал у професійно-освітньому контексті.

– Відповідально ставитись до виконуваної роботи та досягати поставленої мети з дотриманням вимог професійної етики, самостійно виконувати завдання професійно-педагогічної діяльності учителя, розв'язувати задачі і проблеми та відповідати за результати своєї діяльності.

Методичні рекомендації покликані забезпечити послідовну організацію роботи здобувача на всіх етапах підготовки кваліфікаційного дослідження – від вибору й конкретизації теми до представлення та захисту отриманих результатів. У них висвітлено вимоги до структури і змісту роботи, організації дослідницького процесу, формування джерельної та історіографічної бази, визначення мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження, добору та застосування методів наукового пізнання, оформлення тексту й бібліографічних посилань, а також підготовки до публічного захисту.

ОРГАНІЗАЦІЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Контроль за виконанням кваліфікаційної роботи здійснюється науковим керівником та кафедрою історії та археології відповідно до затвердженого графіка й установлених в університеті процедур.

Наукове керівництво кваліфікаційними роботами здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти здійснюють науково-педагогічні працівники кафедри історії та археології, які мають відповідну наукову та професійну кваліфікацію.

Науковий керівник призначається відповідно до встановленого в університеті порядку. Під час визначення кандидатури керівника враховуються його наукові інтереси та досвід, а також наукові інтереси й освітні потреби здобувача вищої освіти. За можливості враховується принцип наступності наукового керівництва дослідницькою діяльністю здобувача.

Науковий керівник здійснює консультативний і методичний супровід виконання кваліфікаційної роботи, не підміняючи самостійну дослідницьку діяльність здобувача. Відповідальність за зміст роботи, достовірність наведених у ній матеріалів, обґрунтованість висновків, дотримання академічної доброчесності та своєчасність виконання встановлених вимог покладається на здобувача вищої освіти.

Обов'язки наукового керівника кваліфікаційної роботи:

✓ бере участь у визначенні та уточненні теми кваліфікаційної роботи з урахуванням її актуальності, наукової та практичної значущості, профілю освітньої

програми, наукових інтересів здобувача та власної наукової компетентності;

- ✓ допомагає здобувачеві визначити мету, завдання, об'єкт, предмет, методологічні засади та логіку дослідження;

- ✓ консультує здобувача щодо структури, змісту, послідовності та етапів виконання кваліфікаційної роботи;

- ✓ здійснює систематичний консультативний супровід і контроль дотримання визначених етапів підготовки роботи;

- ✓ рекомендує напрями пошуку та добору джерел, наукової літератури, методичних, нормативно-правових, електронних та інших матеріалів, необхідних для проведення дослідження;

- ✓ надає консультації щодо методики проведення дослідження, опрацювання джерельної та історіографічної бази, застосування наукових методів, аналізу й інтерпретації отриманих результатів;

- ✓ консультує щодо підготовки матеріалів, необхідних для виконання кваліфікаційної роботи під час проходження відповідних видів практики (науково-дослідної та педагогічної);

- ✓ здійснює поетапний перегляд і обговорення підготовлених здобувачем матеріалів, надає рекомендації щодо їх удосконалення, наукового редагування, аргументації положень і формулювання висновків;

- ✓ контролює дотримання здобувачем принципів академічної доброчесності та вимог щодо самостійності виконання кваліфікаційної роботи;

- ✓ забезпечує організаційний супровід перевірки кваліфікаційної роботи на дотримання вимог академічної

добросовісності відповідно до нормативних документів університету;

- ✓ бере участь у кафедральному розгляді результатів виконання кваліфікаційної роботи та визначенні готовності здобувача до її захисту відповідно до встановленої процедури;

- ✓ готує письмовий відгук на кваліфікаційну роботу, у якому характеризує її актуальність, рівень самостійності здобувача, ступінь досягнення мети та виконання завдань, обґрунтованість результатів та інші показники.

Обов'язки здобувача вищої освіти:

- ✓ визначає тему кваліфікаційної роботи, обґрунтовує її актуальність, наукову та практичну значущість;

- ✓ спільно з науковим керівником визначає мету, завдання, об'єкт, предмет, методологічні засади та основні етапи дослідження;

- ✓ самостійно здійснює пошук, добір, систематизацію та критичний аналіз джерел, наукової літератури й інших матеріалів за темою дослідження;

- ✓ формує джерельну, історіографічну та методологічну базу кваліфікаційної роботи, обґрунтовує доцільність використання відповідних джерел і методів дослідження;

- ✓ використовує результати виконання завдань науково-дослідної практики в подальшій роботі над кваліфікаційним дослідженням та, за можливості й відповідності темі, апробує окремі його результати під час педагогічної практики;

- ✓ виконує кваліфікаційну роботу відповідно до затвердженої теми, встановлених етапів і строків;

- ✓ систематично консультується з науковим керівником, своєчасно подає на перевірку підготовлені матеріали та враховує обґрунтовані рекомендації щодо їх удосконалення;

✓ самостійно відповідає за зміст, достовірність, повноту та обґрунтованість результатів дослідження, правильність використання джерел і наукової літератури;

✓ дотримується принципів академічної доброчесності, зокрема самостійності виконання роботи, належного цитування, етичного використання систем штучного інтелекту, коректного оформлення посилань та недопущення академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації й інших порушень доброчесності;

✓ забезпечує відповідність оформлення кваліфікаційної роботи встановленим вимогам та своєчасно подає її для перевірки й кафедрального розгляду;

✓ готує доповідь, презентаційні та інші матеріали, необхідні для представлення результатів дослідження;

✓ бере участь у процедурі попереднього розгляду та захищає кваліфікаційну роботу перед екзаменаційною комісією відповідно до встановленого університетом порядку.

Здобувачі вищої освіти один раз на семестр звітують про хід виконання кваліфікаційної роботи, за що отримують залік. У разі виявлення відставання від установленого графіка здобувачеві надаються відповідні рекомендації щодо коригування подальшої роботи.

Орієнтовний розподіл результатів виконання кваліфікаційної роботи за семестрами

Виконання кваліфікаційної роботи здійснюється протягом трьох семестрів. Підставою для отримання заліку за відповідний семестр є виконання передбаченого на цей період етапу роботи та представлення його результатів під час семестрового звітування.

Семестровий залік виставляється за 100-бальною шкалою з урахуванням ступеня виконання передбачених на відповідний період завдань, якості представлених матеріалів, самостійності роботи та дотримання встановлених строків.

У першому семестрі здобувач конкретизує тему та наукову проблему дослідження, обґрунтовує її актуальність, визначає об'єкт, предмет, мету і завдання, формує загальну логіку та структуру роботи, уточнює джерельну й історіографічну базу, визначає методологічні підходи та методи дослідження. Результати науково-дослідної практики використовуються для подальшого опрацювання джерельної, історіографічної та методологічної бази кваліфікаційної роботи.

<i>Критерій</i>	<i>Бали</i>	<i>Зміст критерію</i>
Обґрунтування теми та дослідницької проблеми	15	Актуальність теми, її відповідність профілю освітньої програми, наукова, суспільна й освітня значущість; розуміння проблеми, що потребує дослідження
Формування джерельної та історіографічної бази	25	Добір, систематизація і первинний аналіз джерел та наукової літератури; використання сучасних українських і зарубіжних, зокрема англомовних, праць; використання результатів науково-дослідної практики
Структура, методологічні засади та методи дослідження	20	Відповідність структури меті й завданням; логічність послідовності розділів і підрозділів; обґрунтованість методологічних підходів і добору методів відповідно до мети, завдань і предмета дослідження

<i>Критерій</i>	<i>Бали</i>	<i>Зміст критерію</i>
Робочий варіант вступу	30	Обґрунтованість актуальності; коректність і взаємоузгодженість об'єкта, предмета, мети та завдань дослідження
Семестрове представлення результатів	10	Самостійність виконання, аргументованість пояснення прийнятих дослідницьких рішень, ступінь виконання передбаченого на семестр обсягу роботи
Разом	100	

У другому семестрі здобувач здійснює поглиблене опрацювання джерел і наукової літератури, готує основні теоретичні, історіографічні, джерелознавчі та аналітичні частини роботи відповідно до її теми, розробляє методичну складову дослідження. За відповідності теми здобувач може підготувати матеріали для їх подальшого використання або апробації під час педагогічної практики.

<i>Критерій</i>	<i>Бали</i>	<i>Зміст критерію</i>
Ступінь готовності основної частини роботи	30	Наявність і змістова завершеність підготовлених розділів та підрозділів відповідно до структури дослідження
Якість аналізу джерел і наукової літератури	20	Критичність, аналітичність, уміння зіставляти наукові позиції, працювати з різними видами джерел і робити обґрунтовані проміжні висновки
Самостійність та аргументованість дослідження	15	Наявність власного аналізу, обґрунтованість положень і висновків, відсутність механічного копіювання матеріалу

<i>Критерій</i>	<i>Бали</i>	<i>Зміст критерію</i>
Підготовка теоретико-методичної та практичної частин роботи	25	Аналіз відповідного освітнього контексту; обґрунтування й розроблення власного методичного результату
Семестрове представлення результатів	10	Здатність пояснити логіку виконаної роботи, отримані результати, проблеми й подальші напрями роботи
Разом	100	

У *третьому семестрі* здобувач завершує основний текст кваліфікаційної роботи, формулює остаточні висновки, упорядковує список використаних джерел і літератури та додатки, перевіряє дотримання вимог академічної доброчесності й технічного оформлення, доопрацьовує роботу з урахуванням зауважень наукового керівника та подає завершений текст для кафедрального розгляду й допуску до захисту. За відповідності теми та наявності належних умов окремі результати дослідження можуть бути використані або апробовані під час педагогічної практики.

<i>Критерій</i>	<i>Бали</i>	<i>Зміст критерію</i>
Завершеність і цілісність кваліфікаційної роботи	30	Повнота розкриття теми, логічна завершеність усіх структурних частин, відповідність змісту поставленим меті й завданням
Обґрунтованість результатів і висновків	20	Аргументованість отриманих результатів, відповідність висновків завданням роботи, наявність власних узагальнень

<i>Критерій</i>	<i>Бали</i>	<i>Зміст критерію</i>
Завершеність теоретико-методичної та практичної частин роботи	20	Обґрунтованість і практична придатність власного методичного результату, його зв'язок із проведеним дослідженням
Академічна культура та доброчесність	15	Коректність цитування й посилань, відповідність списку використаним джерелам, академічний стиль, достовірність матеріалів, належне декларування використання ШІ
Оформлення та готовність роботи до кафедрального розгляду	10	Відповідність установленим вимогам до структури й технічного оформлення, усунення зауважень керівника, готовність завершеного тексту до перевірки та кафедрального розгляду
Семестрове представлення результатів	5	Здатність стисло представити ступінь готовності роботи, основні результати і власний внесок
Разом	100	

Завершена кваліфікаційна робота проходить установлені процедури перевірки, кафедрального розгляду та допуску до захисту. Порядок перевірки роботи на дотримання принципів академічної доброчесності, її попереднього розгляду, рецензування, допуску до захисту та проведення захисту визначається нормативними документами ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота – самостійне навчально-наукове дослідження, яке виконується в межах освітньої програми як її окремий освітній компонент та спрямоване на демонстрацію сформованості відповідних загальних і спеціальних (фахових) компетентностей та досягнення програмних результатів навчання.

Кваліфікаційна робота є підсумковим самостійним дослідницьким проектом здобувача, у якому він має продемонструвати здатність формулювати наукову проблему, визначати мету й завдання дослідження, здійснювати пошук і критичний аналіз джерел та наукової літератури, обирати й обґрунтовувати методологію та методи дослідження, систематизувати й інтерпретувати отримані результати, формулювати аргументовані висновки та представляти результати власного дослідження.

Відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка» кваліфікаційна робота передбачає систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань за освітньою програмою і застосування їх для вирішення конкретних наукових, технічних, економічних, виробничих та інших завдань, а також розвиток навичок самостійної роботи й оволодіння методикою наукового дослідження та експерименту, пов'язаних з темою роботи.

Специфіка кваліфікаційної роботи за освітньою програмою «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» визначається поєднанням історичної, педагогічної, методичної

та громадянознавчої складових. Залежно від обраної теми дослідження робота може бути зорієнтована на актуальні проблеми історії України та всесвітньої історії, історіографії та джерелознавства, суспільно-політичних і культурних процесів, історичної пам'яті, громадянської освіти, методики навчання історії та громадянської освіти, а також на міждисциплінарні проблеми, що відповідають профілю освітньої програми.

Результати дослідження повинні засвідчувати здатність здобувача застосовувати наукові методи пізнання, критично працювати з історичними, історіографічними, нормативно-правовими та іншими джерелами, використовувати сучасні інформаційні й цифрові ресурси, здійснювати науковий пошук та трансформувати результати дослідження в освітню та методичну практику.

Рекомендований обсяг основного тексту кваліфікаційної роботи становить 70–80 сторінок без урахування списку використаних джерел і літератури та додатків.

Кваліфікаційна робота, як правило, містить такі **структурні компоненти:**

- титульну сторінку;
- зміст;
- перелік умовних позначень, скорочень і термінів (за потреби);
- вступ;
- основну частину;
- висновки;
- список використаних джерел і літератури;

– додатки (за потреби).

Структура конкретної кваліфікаційної роботи визначається її темою, метою, завданнями, об'єктом, предметом і методологією дослідження. Кількість розділів та підрозділів може відрізнятися залежно від характеру дослідження, але структура має забезпечувати послідовне розкриття теми та досягнення поставленої мети.

Титульна сторінка

Титульна сторінка є першою сторінкою кваліфікаційної роботи та оформлюється відповідно до встановленого зразка.

На титульній сторінці зазначаються:

- 1) назва органу управління у сфері освіти і науки;
- 2) повна назва закладу вищої освіти;
- 3) назва структурного підрозділу;
- 4) назва кафедри;
- 5) тема кваліфікаційної роботи;
- 6) рівень вищої освіти, спеціальність, назва освітньої програми;
- 7) відомості про здобувача вищої освіти;
- 8) відомості про наукового керівника;
- 9) місто і рік захисту кваліфікаційної роботи.

Зразок оформлення титульної сторінки наведено в Додатку А.

Зміст

Зміст подають після титульної сторінки. У ньому послідовно зазначають назви всіх структурних елементів кваліфікаційної роботи та сторінки, з яких вони починаються. До змісту включають вступ, розділи та підрозділи основної

частини, висновки, список використаних джерел і літератури, додатки, а також інші структурні компоненти роботи, якщо вони передбачені її структурою.

Назви структурних частин у змісті мають повністю відповідати їхнім назвам у тексті роботи.

Зразок оформлення змісту наведено в Додатку Б.

Перелік умовних позначень, скорочень і термінів

Перелік умовних позначень, скорочень, абrevіатур і спеціальних термінів подається за потреби, якщо в роботі використовується значна кількість специфічних позначень або скорочень, які можуть ускладнювати сприйняття тексту.

Перелік розміщують перед вступом. У ньому зазначають скорочення або позначення та їх повне розшифрування.

Якщо спеціальний термін або скорочення використовується в роботі вперше, його значення доцільно навести безпосередньо в тексті.

Зразок оформлення переліку умовних позначень, скорочень і термінів наведено в Додатку В.

Вступ

Вступ є важливою структурною частиною кваліфікаційної роботи, яка розкриває сутність і стан наукової проблеми, її значущість, підстави й вихідні дані для розробки теми.

У вступі обґрунтовуються актуальність і доцільність роботи для сучасної науки, визначається її мета. Відповідно до поставленої мети формулюють завдання дослідження. Окреслюються об'єкт, предмет і методи роботи, хронологічні

й територіальні межі (за потреби), характеризується наукова новизна, практичне значення одержаних результатів, апробація результатів (за наявності) та структура роботи.

Актуальність теми розкриває наукову, суспільну та освітню значущість обраної проблеми. У цьому підрозділі необхідно пояснити, чому проблема потребує дослідження саме на сучасному етапі, яке місце вона посідає в історичній, педагогічній, методичній або громадянознавчій проблематиці та у чому полягає доцільність проведення саме цього дослідження. За наявності змістового зв'язку варто також показати значення досліджуваної проблеми для розуміння явищ і процесів новітньої доби та сучасності.

Актуальність має бути конкретною, аргументованою та не повинна перетворюватися на загальний опис значущості історичної чи педагогічної проблематики. Для її характеристики зазвичай достатньо кількох речень.

Мета роботи визначає очікуваний результат і зазвичай тісно пов'язана з назвою роботи. Формулювання мети повинно бути конкретним, досяжним і таким, що дає змогу оцінити результат проведеного дослідження.

Формулювання мети на кшталт «дослідити тему» або «вивчити проблему» не варто використовувати, оскільки вони не відображають конкретного результату, якого має бути досягнуто. Для цього доречно використовувати дієслова: *визначити, з'ясувати, встановити, охарактеризувати, реконструювати, обґрунтувати, розкрити, систематизувати, узагальнити, розробити, запропонувати, визначити особливості* тощо.

Завдання роботи конкретизують мету та визначають послідовність її досягнення. Для кваліфікаційної роботи

зазвичай достатньо 3–5 завдань. Їх формують у вигляді переліку:

- визначити ...
- проаналізувати...
- висвітлити ...
- з'ясувати...
- охарактеризувати...
- встановити ...

Мета та завдання переважно перегукуються зі структурними одиницями основної частини кваліфікаційної роботи. Мета відображена у темі, а завдання – у назвах розділів та підрозділів.

Завдання мають бути реалізовані в основній частині роботи та чітко відображені у висновках.

Об'єкт дослідження – це процес, явище, діяльність або сукупність суспільних, історичних, педагогічних чи освітніх явищ, у межах яких виникає проблема, що досліджується. Об'єкт є ширшим за предмет дослідження.

Предмет дослідження – конкретні властивості, характеристики, аспекти, зв'язки, механізми або особливості об'єкта, які безпосередньо досліджуються в роботі. Предмет має відповідати темі, меті та завданням кваліфікаційної роботи і конкретизувати напрям дослідження. Як правило, предмет чітко відбивається в темі роботи.

Хронологічні межі дослідження визначають часовий період, у межах якого відбувалися події, досліджені в кваліфікаційній роботі. Нижню та верхню межі необхідно обґрунтувати з огляду на тему роботи та характер досліджуваних процесів. Якщо специфіка теми не передбачає

чітких хронологічних меж, це має бути відповідно обґрунтовано.

Для педагогічних і методичних досліджень хронологічні межі можуть визначатися періодом реалізації відповідної освітньої практики, нормативної бази, навчальних програм або методичних підходів.

Географічні межі дослідження визначають просторовий масштаб дослідження та зазначаються у випадках, коли територіальний чинник має принципове значення для розкриття теми.

Для загальноісторичних, теоретичних, методичних або педагогічних досліджень окреме визначення територіальних меж може не здійснюватися, якщо воно не є необхідним.

Методи дослідження – перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої мети. Вони мають добиратися не формально, а відповідно до характеру дослідницької проблеми та пояснюватися через їх конкретне застосування.

Залежно від обраного критерію методи наукового дослідження поділяють на такі основні групи:

- загальнонаукові методи – аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, узагальнення, систематизація, класифікація;

- спеціально-історичні методи – історико-генетичний, проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, історико-типологічний, історико-системний, ретроспективний, синхронний, біографічний, статистичний та ін.;

- методи педагогічного дослідження – педагогічне спостереження, аналіз педагогічного досвіду, вивчення освітньої документації, анкетування, опитування, аналіз

результатів освітньої діяльності, педагогічний експеримент та ін.;

– методи роботи з інформацією – критичний аналіз джерел, контент-аналіз, текстологічний аналіз, бібліографічний пошук, систематизація та верифікація інформації.

У вступі необхідно не просто перелічити методи, а зазначити, для вирішення яких конкретних дослідницьких завдань кожен із них застосовувався.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їх використання в науковій, освітній, педагогічній, методичній та інших видах професійної діяльності відповідно до теми дослідження.

Для кваліфікаційних робіт за ОП «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» практичне значення може полягати у можливості використання результатів під час навчання історії та громадянської освіти у закладах загальної середньої освіти, а також закладах професійної та фахової передвищої освіти на рівні профільної середньої освіти, у позакласній та виховній роботі, під час підготовки навчально-методичних матеріалів, освітніх і дослідницьких проєктів.

Якщо результати роботи реально впроваджено в освітню практику у закладах загальної середньої, професійної чи фахової передвищої освіти, це зазначається у вступі із вказівкою конкретної установи, форми та результату впровадження. За наявності для підтвердження треба надати відповідну довідку, оформлену на бланку установи та засвідчену у встановленому порядку.

Апробація результатів дослідження (за наявності) – відомості про представлення, обговорення, публічне

оприлюднення або практичну перевірку результатів кваліфікаційної роботи. До апробації можуть належати участь здобувача в наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, форумах, конкурсах студентських наукових робіт та інших заходах, на яких було представлено результати дослідження, а також публікація тез доповідей, статей, матеріалів конференцій чи інших наукових праць. Інформацію про апробацію подають із зазначенням назви заходу, місця та року його проведення, а також бібліографічних відомостей про відповідні публікації, якщо такі є.

Апробацією також є практичне використання результатів дослідження в освітньому процесі: застосування розробленої методики, моделі, системи завдань, навчальних матеріалів, окремих методичних прийомів чи рекомендацій у закладі освіти, зокрема під час педагогічної практики, проведення уроків, факультативних або позакласних занять. У такому разі доцільно зазначити заклад освіти, форму та період апробації, коротко вказати, які саме результати дослідження були використані або перевірені, а також, за наявності, навести відомості про документи чи інші матеріали, що це підтверджують.

Якщо результати кваліфікаційної роботи не проходили апробації, відповідний елемент у вступі не наводять.

Вступ закінчується характеристикою *структури кваліфікаційної роботи*, де зазначаються її основні структурні компоненти, кількість розділів і підрозділів, наявність додатків та загальний обсяг роботи.

Основна частина

Основна частина кваліфікаційної роботи містить виклад основного змісту дослідження та складається з розділів і підрозділів, структура яких визначається логікою поставлених мети й завдань.

Кожен розділ має бути змістово завершеним, логічно пов'язаним з іншими частинами роботи та спрямованим на вирішення конкретного завдання дослідження.

Назви розділів і підрозділів мають бути конкретними, відповідати їхньому змісту та не дублювати назву роботи.

Побудова основної частини кваліфікаційної роботи визначається змістом і логікою конкретного дослідження, однак обов'язково має відображати його методичну спрямованість. У роботах, що поєднують історичну та методичну проблематику, доцільно передбачати теоретико-історіографічний, джерелознавчий і аналітичний компоненти, а також окрему частину, присвячену методичному осмисленню досліджуваної теми, розробленню й обґрунтуванню способів її вивчення в закладах освіти. У роботах, що мають переважно методичний характер, основна частина може включати теоретичне обґрунтування проблеми, аналіз чинної освітньої практики, розроблення методичних підходів, моделей, систем завдань, навчальних матеріалів або інших педагогічних рішень, а також, за наявності, результати їх апробації.

Наприкінці кожного підрозділу та розділу формують короткі висновки, у яких узагальнюються основні результати, отримані в межах відповідного етапу дослідження. Висновки до розділів не повинні механічно повторювати зміст основного тексту.

Під час підготовки кваліфікаційної роботи особливої уваги потребує логічна побудова її основної частини та розподіл матеріалу між розділами і підрозділами. Під час структурування основної частини доцільно дотримуватися таких вимог:

1. Кожний розділ розпочинають з нової сторінки.
2. Розділи мають бути співмірними за обсягом, хоча їх абсолютна рівність не є обов'язковою і залежить від логіки конкретного дослідження.
3. Обсяг окремого розділу, як правило, не повинен бути меншим ніж 7 сторінок.
4. Матеріал різних розділів і підрозділів не повинен дублюватися – кожна структурна частина має виконувати власне дослідницьке завдання.
5. Назва кваліфікаційної роботи не повинна дослівно повторюватися в назві розділу, а назва розділу – в назвах його підрозділів.

Перший розділ, як правило, присвячують характеристиці джерельної бази та аналізу стану наукової розробленості проблеми. Його завдання полягає не в механічному переліку використаних джерел і наукових праць, а у визначенні їхнього значення для дослідження, оцінюванні можливостей різних груп джерел та з'ясуванні того, які аспекти обраної проблеми вже достатньо висвітлені в науковій літературі, а які потребують подальшого вивчення.

Джерельна база кваліфікаційної роботи визначається її тематикою. У дослідженнях історичного змісту можуть використовуватися нормативні та діловодні документи, статистичні матеріали, періодична преса, мемуари, листування, публічні виступи, матеріали офіційних

вебресурсів, візуальні, картографічні, усні та інші види історичних джерел. Вибір конкретних груп джерел має бути зумовлений предметом, метою і завданнями роботи.

Джерельна база обов'язково охоплює також матеріали, пов'язані з освітнім процесом. До них можуть належати державні стандарти освіти, концептуальні та нормативні документи, модельні навчальні програми, освітні й навчальні програми, підручники та навчальні посібники, методичні рекомендації, дидактичні матеріали, навчально-методичні комплекси, матеріали оцінювання, освітні платформи й електронні ресурси, а також інші матеріали, безпосередньо пов'язані з навчанням історії та громадянської освіти.

Під час огляду джерельної бази необхідно не лише назвати використані джерела, а й систематизувати їх за видами або змістовими групами, охарактеризувати їх інформаційний потенціал, ступінь репрезентативності та значення для розв'язання поставлених дослідницьких завдань. Варто пояснити, яку саме інформацію дає певна група джерел і для аналізу яких аспектів теми вона використовується.

Історіографічний огляд передбачає аналітичну характеристику наукових праць, у яких розглянуто проблематику кваліфікаційного дослідження. До нього можуть входити монографії, статті у фахових виданнях, розділи колективних праць, дисертаційні дослідження, наукові та навчально-методичні видання. Літературу доцільно систематизувати за проблемно-тематичним, хронологічним або іншим обґрунтованим принципом, виокремлюючи праці, безпосередньо присвячені темі, та дослідження, важливі для розуміння окремих її аспектів.

Огляд літератури має показати не лише те, *хто і що досліджував*, а й основні підходи до проблеми, дискусійні питання, здобутки та обмеження попередніх досліджень. Завершувати його доцільно узагальненим висновком про ступінь наукової розробленості теми, недостатньо досліджені аспекти та місце власної кваліфікаційної роботи в її подальшому вивченні.

Специфіка кваліфікаційних робіт здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю А4.03 «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» полягає в їх обов'язковій освітній і методичній спрямованості. Тому незалежно від того, чи переважає в роботі історична, громадянознавча або власне методична проблематика, її результати мають бути осмислені в контексті навчання історії та/або громадянської освіти.

Кваліфікаційні роботи також передбачають, у межах, зумовлених тематикою дослідження, осмислення зв'язків досліджуваних історичних явищ і процесів із проблемами новітньої доби та сучасності, їх рецепцією в історичній пам'яті й суспільному дискурсі, а також визначення можливостей використання таких зв'язків у сучасній історичній і громадянській освіті.

Якщо тема роботи передбачає поглиблене дослідження певної історичної проблеми, основна частина може включати розділи, присвячені аналізу відповідного історичного процесу, явища або події, однак окрема частина роботи обов'язково має бути спрямована на визначення можливостей використання результатів цього дослідження в освітньому процесі. У роботах переважно методичного характеру методична проблематика становить основу всього дослідження і

послідовно розкривається в теоретичній та практичній площинах.

Теоретико-методична частина роботи може передбачати аналіз наукових підходів до досліджуваної проблеми, сучасних концепцій історичної та громадянської освіти, психолого-педагогічних і методичних засад навчання, чинної нормативної бази та програмного забезпечення освітнього процесу. Важливо визначити місце обраної теми в змісті шкільної історичної та/або громадянської освіти, проаналізувати відповідні навчальні програми, підручники й методичні підходи, встановити очікувані результати навчання та компетентності учнів, формуванню яких може сприяти опрацювання відповідного змісту.

Практична частина має відображати *власний методичний результат* здобувача. Залежно від теми ним можуть бути методика вивчення певної теми, модель організації навчання, система завдань, комплекс вправ, технологічна карта, навчальний модуль, сценарій уроку або серії уроків, позакласного чи інтегрованого заходу, матеріали для формувального або підсумкового оцінювання, дидактичні матеріали, цифровий освітній ресурс, методичні рекомендації для вчителя тощо.

Запропоновані методичні рішення мають бути не формальним додатком до історичної частини роботи, а безпосередньо впливати з результатів проведеного дослідження. Здобувач повинен обґрунтувати вибір відповідних методів, форм і технологій навчання, пояснити їх зв'язок із метою та очікуваними результатами навчання, віковими особливостями учнів і змістом конкретної теми.

За наявності практичної апробації доцільно представити умови її проведення, описати використані методичні матеріали, способи оцінювання отриманих результатів та зробити висновки щодо ефективності запропонованих рішень. Якщо повноцінна апробація не проводилася, методична розробка все одно має бути теоретично обґрунтованою, логічно завершеною та придатною до використання в освітньому процесі.

Усі положення, висновки та узагальнення, наведені в основній частині кваліфікаційної роботи, мають бути аргументованими. Фактичні твердження необхідно підтверджувати відповідними джерелами, а положення, запозичені з наукової та методичної літератури, – належними бібліографічними посиланнями. Вимоги до цитування, оформлення посилань і списку використаних джерел подано у відповідному розділі цих методичних рекомендацій.

Висновки

У висновках узагальнюють основні результати кваліфікаційного дослідження та показують, якою мірою досягнуто його мету і виконано поставлені завдання. Висновки оформлюють з нової сторінки, їх орієнтовний обсяг становить 4–5 сторінок.

Зміст висновків має бути безпосередньо пов'язаний із завданнями, сформульованими у вступі. Доцільно, щоб кожному завданню відповідав окремий підсумковий результат. Перший пункт може містити стислу оцінку стану наукової розробленості проблеми, а наступні – узагальнені результати її теоретичного, історичного та методичного опрацювання.

Висновки не повинні дублювати текст розділів. У них подають не переказ проведеного дослідження, а його підсумкові узагальнення, основні положення та, за потреби, практичні рекомендації щодо використання отриманих результатів в освітньому процесі.

Не допускається включення до висновків нових фактів, джерел, положень або аргументів, які не були розглянуті й обґрунтовані в основній частині кваліфікаційної роботи. Цитати та бібліографічні посилання у висновках, як правило, не наводять.

Список використаних джерел і літератури

Список використаних джерел і літератури є обов'язковою складовою кваліфікаційної роботи. Він дає уявлення про джерельну та наукову базу дослідження, широту опрацювання проблеми, обґрунтованість висновків і рівень самостійності автора. У списку подають повні бібліографічні відомості про всі джерела та наукові праці, на які автор спирався під час виконання кваліфікаційного дослідження. До нього включають історичні джерела, монографії, наукові статті, збірники наукових праць, підручники, навчальні й довідкові видання, нормативні та методичні матеріали, електронні ресурси та інші використані матеріали.

Орієнтовна кількість позицій у списку використаних джерел і літератури становить 30–40 найменувань.

У кваліфікаційній роботі обов'язково використовують іншомовні (бажано – англomовні) наукові та/або науково-методичні публікації, релевантні темі дослідження. Доцільно залучати праці зарубіжних дослідників з історії, педагогіки,

методики навчання історії та громадянської освіти, а також матеріали міжнародних наукових і освітніх організацій.

Список використаних джерел і літератури містить лише ті джерела, які безпосередньо використані під час проведення дослідження та на які є посилання в тексті кваліфікаційної роботи.

Джерела та літературу у списку використаних джерел можна розташовувати одним із двох способів:

- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або назв видань, якщо автора не зазначено;

- за послідовністю появи посилань у тексті кваліфікаційної роботи.

Нумерація бібліографічних записів має бути наскрізною. Кожну позицію списку оформлюють з нового рядка. Бібліографічні описи подають мовою оригіналу видання, переклад назв іншомовних праць українською мовою не здійснюють.

Бібліографічні відомості про використані джерела та літературу оформлюють відповідно до вимог ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Сторінки, які займає список використаних джерел і літератури, не зараховують до обсягу основного тексту кваліфікаційної роботи.

Зразки бібліографічного оформлення різних видів джерел і видань наведено в Додатку Г.

Додатки

Додатки не належать до обов'язкових структурних елементів кваліфікаційної роботи, однак дають змогу повніше

представити результати дослідження, його джерельну та методичну базу, а також винести за межі основного тексту матеріали значного обсягу або специфічного формату. До додатків включають допоміжні матеріали, розміщення яких в основній частині перевантажувало б текст, порушувало логіку викладу або ускладнювало сприйняття роботи.

У додатках можуть бути представлені:

- додаткові ілюстративні матеріали, карти, схеми, діаграми, графіки;
- таблиці великого обсягу;
- документи або їх фрагменти, важливі для проведеного дослідження;
- анкети, опитувальники, матеріали інтерв'ю та результати їх опрацювання;
- розробки уроків, навчальних занять, позакласних і виховних заходів;
- системи навчальних і діагностичних завдань, матеріали формульовального та підсумкового оцінювання;
- дидактичні матеріали, робочі аркуші, пам'ятки, інструкції та інші авторські методичні розробки;
- матеріали, що ілюструють апробацію або практичне використання результатів дослідження.

На кожний додаток має бути посилання в основному тексті роботи в тому місці, де відповідний матеріал аналізується або згадується. Додатки розміщують після списку використаних джерел і літератури в послідовності першої появи посилань на них у тексті.

Кожний додаток розпочинають з нової сторінки та забезпечують змістовним заголовком. Над заголовком у правому верхньому куті зазначають слово «Додаток» і

відповідну велику літеру української абетки, наприклад: «Додаток А», «Додаток Б». Для позначення додатків використовують літери української абетки, крім Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Якщо у кваліфікаційній роботі один додаток, його позначають словом «Додаток» без літерного індексу. Заголовок додатка оформлюють відповідно до загальних вимог до структурних частин кваліфікаційної роботи. Наприклад:

Додаток А

ЗАГОЛОВOK

Сторінки, які займають додатки, не зараховують до обсягу основного тексту кваліфікаційної роботи.

ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Здобувач вищої освіти виконує кваліфікаційну роботу самостійно під керівництвом наукового керівника відповідно до індивідуального навчального плану. Роботу над окремими розділами та кваліфікаційною роботою загалом необхідно організовувати відповідно до встановленого графіка та строків освітнього процесу.

Поточні результати виконання кваліфікаційної роботи підлягають контролю впродовж усього періоду її підготовки. За результатами виконання передбачених на відповідний семестр етапів роботи здобувачеві виставляється залік.

Розподіл основних результатів виконання кваліфікаційної роботи за семестрами наведено в розділі «Організація контролю за виконанням кваліфікаційної роботи». Подані ж нижче етапи конкретизують зміст і послідовність дослідницької діяльності здобувача.

Підготовка кваліфікаційної роботи здійснюється у взаємозв'язку з практичною підготовкою. Результати науково-дослідної практики можуть бути використані для формування бібліографічної, історіографічної та джерельної бази дослідження, визначення його методології, методичної складової та структури. Під час педагогічної практики, за відповідності теми дослідження та наявності необхідних умов, здобувач може апробувати окремі результати кваліфікаційної роботи в освітньому процесі, зокрема розроблені методичні підходи, навчальні матеріали, системи завдань, моделі, прийоми або рекомендації.

Підготовка кваліфікаційної роботи охоплює низку взаємопов'язаних етапів. Послідовне проходження всіх етапів сприяє належній організації самостійної дослідницької роботи здобувача, своєчасному виконанню кваліфікаційної роботи та якісній підготовці її до публічного захисту.

І етап. Вибір теми

На цьому етапі здобувач обирає тему кваліфікаційної роботи з переліку, запропонованого кафедрою, або може запропонувати власну тему, обґрунтувавши доцільність її дослідження та відповідність спеціальності й профілю освітньої програми.

Вибір теми доцільно здійснювати за результатами консультації з науковим керівником і попереднього ознайомлення зі ступенем її розробленості в науковій літературі.

Назва кваліфікаційної роботи має бути чіткою, лаконічною, відповідати змісту дослідження та відображати наукову проблему, на розв'язання якої воно спрямоване.

Під час вибору теми необхідно враховувати її актуальність, наявність достатньої джерельної та наукової бази, можливість розкриття методичної складової, а також перспективи подальшого дослідження обраної проблематики.

Під час визначення та конкретизації теми доцільно також враховувати можливість послідовної роботи над нею в межах науково-дослідної практики та, за відповідності теми й наявності належних умов, подальшого використання або апробації окремих результатів під час педагогічної практики.

Тему кваліфікаційної роботи та наукового керівника затверджує вчена рада факультету соціальних і гуманітарних наук за поданням кафедри не пізніше ніж через місяць після

видання наказу про зарахування здобувача на другий (магістерський) рівень вищої освіти.

У разі необхідності тема кваліфікаційної роботи може бути скоригована за поданням наукового керівника та кафедри історії та археології, але не пізніше ніж за місяць до дати захисту.

II етап. Добір та попереднє вивчення джерел і літератури

Насамперед доцільно опрацювати найновішу наукову літературу та опубліковані джерела з обраної теми. Для їх пошуку можна використовувати бібліотечні каталоги (алфавітні, систематичні, предметні), електронні каталоги та репозитарії бібліотек і закладів вищої освіти, бібліографічні покажчики, наукові бази даних, посилання у монографіях і статтях, каталоги й описи архівних фондів та інші інформаційно-пошукові ресурси.

Під час пошуку матеріалів у мережі Інтернет необхідно обов'язково звертати увагу на їх походження, авторство та достовірність. Перевагу слід надавати офіційним вебсайтам органів державної влади та місцевого самоврядування, міжнародних організацій, освітніх і наукових установ, бібліотек, архівів, університетів, а також авторитетним науковим і медійним ресурсам. Не варто використовувати матеріали сайтів, на яких відсутні відомості про автора, дату публікації та першоджерело інформації або достовірність наведених відомостей неможливо перевірити.

Під час формування наукової та методичної бази дослідження здобувач має здійснити пошук іншомовних публікацій за темою кваліфікаційної роботи та використати, як

мінімум, 3–5 релевантних англомовних наукових та/або науково-методичних праць.

Під час опрацювання джерел і літератури необхідно одразу фіксувати повні бібліографічні відомості про кожен використану працю або документ: автора, назву, місце й рік видання, видавництво, загальний обсяг, а також конкретні сторінки, з яких узято цитати, фактичні дані чи окремі положення. Для електронних ресурсів слід зберігати також адресу ресурсу та дату звернення.

Результатом цього етапу має стати формування попереднього переліку джерел і літератури та уточнення загальної логіки майбутнього дослідження. Саме в процесі пошуку й первинного опрацювання матеріалів конкретизуються основні напрями роботи, її структура та коло питань, які потребують подальшого вивчення.

Зазначена робота узгоджується із завданнями науково-дослідної практики. Підготовлені під час практики бібліографічні матеріали, аналітичний огляд історіографії та характеристика джерельної бази можуть бути використані й надалі розвинуті під час виконання відповідних частин кваліфікаційної роботи.

III етап. Складання плану кваліфікаційної роботи

Після попереднього опрацювання джерел і літератури та уточнення основних напрямів дослідження складають робочий план кваліфікаційної роботи. У процесі подальшого накопичення й аналізу матеріалу він може уточнюватися, доповнюватися та коригуватися. Остаточний варіант плану має відображати логіку дослідження, послідовність

розв'язання поставлених завдань і зміст окремих структурних частин роботи.

План кваліфікаційної роботи охоплює такі основні елементи: вступ, основну частину, висновки, список використаних джерел і літератури, додатки (за потреби).

Під час складання плану необхідно дотримуватися таких вимог:

1. Назви розділів і підрозділів мають бути стислими, чіткими та відповідати меті, завданням і змісту дослідження.

2. Назва кваліфікаційної роботи не повинна дослівно повторюватися в назві одного з розділів.

3. План має бути або простим, або складним. Якщо розділ поділено на підрозділи, доцільно дотримуватися однакового принципу структурування й в інших розділах.

4. Якщо розділ поділяють на підрозділи, їх має бути не менше двох.

5. Кількість розділів визначається завданнями дослідження, однак його надмірне дроблення недоцільне. Як правило, кваліфікаційна робота містить 3–5 розділів.

Попередній план кваліфікаційної роботи необхідно погодити з науковим керівником.

План кваліфікаційної роботи конкретизується з урахуванням результатів науково-дослідної практики, зокрема сформованої джерельної та історіографічної бази, визначених методологічних підходів і методів дослідження. Під час планування методичної складової доцільно передбачити можливі форми практичного використання результатів дослідження та, за наявності відповідних умов, їх подальшої апробації в освітньому процесі.

IV етап. Написання вступу

Перший варіант вступу до кваліфікаційної роботи має показати, що здобувач вищої освіти розуміє логіку майбутнього дослідження, його мету та завдання. На цьому етапі доцільно попередньо сформулювати актуальність теми, об'єкт і предмет дослідження, його мету та завдання, а за потреби – хронологічні й географічні межі.

У процесі подальшої роботи над темою окремі положення вступу можуть уточнюватися й коригуватися відповідно до змісту дослідження, опрацьованих джерел і літератури та отриманих результатів. Остаточний варіант вступу доцільно оформлювати після завершення основної частини кваліфікаційної роботи, коли структура, зміст і результати дослідження вже остаточно визначені.

V етап. Написання та літературне оформлення основного тексту роботи

Основний текст кваліфікаційної роботи має сприйматися як цілісне дослідження. Матеріал слід викладати послідовно, логічно й композиційно впорядковано, дотримуючись єдиного наукового стилю та забезпечуючи змістові переходи між розділами, підрозділами й окремими частинами тексту.

На цьому етапі особливу увагу необхідно приділяти правильному оформленню цитат, посилань на використані джерела та літературу, а також узгодженості посилань із бібліографічним списком. Вимоги до технічного оформлення тексту, цитування та бібліографічних посилань подано у відповідних розділах цих методичних рекомендацій.

***VI етап. Написання остаточного варіанту
вступу та висновків, оформлення списку використаних
джерел і літератури***

Після завершення основної частини кваліфікаційної роботи здобувач доопрацьовує вступ, формулює остаточні висновки, упорядковує список використаних джерел і літератури та перевіряє відповідність оформлення роботи встановленим вимогам.

Підготовлений текст кваліфікаційної роботи подають науковому керівникові для перевірки. Після опрацювання його зауважень і рекомендацій здобувач вносить необхідні виправлення, завершує оформлення роботи та подає її науковому керівникові для підсумкового ознайомлення.

***VII етап. Попередній захист
кваліфікаційної роботи на кафедрі***

Попередній захист кваліфікаційної роботи проводиться на засіданні кафедри, яка відповідає за реалізацію освітньої програми. Здобувач подає роботу на кафедру у термін, визначений вченою радою факультету, але не пізніше ніж за місяць до дати захисту. Під час попереднього захисту кафедра заслуховує здобувача, обговорює представлену роботу та ухвалює рішення про її допуск або недопуск до захисту.

У разі виявлення недоліків, які можуть бути усунені до остаточного подання роботи, здобувачеві надаються відповідні рекомендації щодо її доопрацювання. Якщо робота не відповідає встановленим вимогам або має суттєві недоліки, кафедра може ухвалити рішення про недопуск її до захисту.

Не пізніше ніж за два тижні до дати захисту кваліфікаційну роботу подають призначеному кафедрою

рецензентові, який ознайомлюється з її змістом та готує письмову рецензію з оцінкою.

Остаточне рішення про допуск або недопуск роботи, зокрема у випадку негативного відгуку наукового керівника чи негативної рецензії, приймає кафедра історії та археології.

Кваліфікаційні роботи, прийняті до захисту та підписані кваліфікованим електронним підписом, підлягають оприлюдненню до захисту в машинозчитувальному форматі на постійній основі з вільним доступом без автентифікації та з дотриманням інших вимог законодавства.

VIII етап. Захист кваліфікаційної роботи

Завершальним етапом підготовки кваліфікаційної роботи є її публічний захист. Під час захисту здобувач представляє основні результати проведеного дослідження, відповідає на запитання членів екзаменаційної комісії.

Порядок підготовки та проведення захисту, вимоги до виступу здобувача й оцінювання кваліфікаційної роботи викладено у відповідному розділі цих методичних рекомендацій.

ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Загальні вимоги

Оформлення кваліфікаційної роботи здійснює її автор відповідно до встановлених вимог і чинних стандартів. Кваліфікаційну роботу готують в електронному вигляді. Друкований примірник оформлюють за потреби відповідно до встановленого порядку подання роботи.

Текст роботи виконують на аркушах білого паперу формату А4 (210 × 297 мм). Таблиці та ілюстративні матеріали великого формату за необхідності можуть бути подані на аркушах формату А3. Текст набирають у текстовому редакторі *Microsoft Word* шрифтом *Times New Roman*, розмір шрифту – 14 пт.

Текст кваліфікаційної роботи оформлюють з міжрядковим інтервалом 1,5. Розміри полів: верхнє і нижнє – 20 мм, ліве – 30 мм, праве – 15 мм. Абзацний відступ має бути однаковим упродовж усього тексту і становити 1,25 см.

Текст друкують чітко, чорним кольором, з однаковою щільністю в межах усієї роботи.

Основну частину кваліфікаційної роботи поділяють на розділи та підрозділи. Назви структурних частин **ЗМІСТ**, **ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ** (за наявності), **ВСТУП**, **РОЗДІЛ** із відповідною назвою, **ВИСНОВКИ**, **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ**, **ДОДАТКИ** (за наявності) друкують великими літерами та розміщують по центру сторінки.

Заголовки підрозділів друкують з абзацного відступу малими літерами, крім першої великої. Крапку наприкінці

заголовок не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, між ними ставлять крапку.

Відстань між заголовком і наступним текстом має становити 3–4 міжрядкові інтервали.

Кожну структурну частину кваліфікаційної роботи, крім підрозділів, розпочинають з нової сторінки.

Нумерація

Сторінки, розділи, підрозділи, ілюстрації та таблиці у кваліфікаційній роботі нумерують арабськими цифрами без використання знака «№».

Першою *сторінкою* кваліфікаційної роботи є титульний аркуш. Його враховують у загальній нумерації, однак номер сторінки на ньому не зазначають. На наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті без крапки.

Номер *розділу* зазначають після слова **РОЗДІЛ** без крапки, а назву розділу подають з нового рядка:

РОЗДІЛ 1

НАЗВА РОЗДІЛУ

Підрозділи нумерують у межах відповідного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу та його порядкового номера, розділених крапкою. Наприклад, 1.3 означає третій підрозділ першого розділу. Після номера в тому самому рядку зазначають назву підрозділу.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах кожного розділу, крім ілюстрацій, розміщених у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу та її порядкового номера, між якими ставлять крапку. Наприклад: Рис. 1.2 – другий рисунок першого розділу.

Таблиці також нумерують послідовно в межах розділу, за винятком таблиць у додатках. Над таблицею праворуч розміщують слово «Таблиця» та її номер. Номер складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, розділених крапкою, наприклад: Таблиця 1.2 – друга таблиця першого розділу.

Ілюстрації та таблиці, розміщені на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок кваліфікаційної роботи.

Якщо в роботі міститься лише одна ілюстрація або одна таблиця, її також нумерують за загальними правилами.

Ілюстрації та таблиці

Основними видами ілюстративного матеріалу в кваліфікаційних роботах історичного та методичного спрямування є фотографії, карти, схеми, діаграми, графіки, рисунки та таблиці. Їх розміщують безпосередньо після тексту, у якому вони вперше згадуються, або на наступній сторінці.

Ілюстративні матеріали чи таблиці, розмір яких перевищує формат А4, ураховують як одну сторінку та розміщують після відповідного посилання в тексті або, якщо їх обсяг чи формат ускладнює сприйняття основного тексту, в додатках.

Назву ілюстрації подають після її номера. За потреби до неї додають пояснювальний підпис, який має стисло характеризувати зображений матеріал. Номер ілюстрації, її назву та пояснювальний текст розміщують послідовно під зображенням.

Цифрові дані, як правило, подають у вигляді таблиць. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над нею

по центру. Слово «Таблиця» та її назву починають з великої літери; назву таблиці не підкреслюють.

Заголовки граф таблиці починають з великої літери. Підзаголовки друкують з малої літери, якщо вони граматично продовжують заголовок, і з великої – якщо мають самостійне значення. Висота рядків таблиці має становити не менше 8 мм. Приклад оформлення таблиці наведено в Додатку Д.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті або на наступній сторінці. Вона має бути орієнтована так, щоб її можна було читати без повороту сторінки або з поворотом за годинниковою стрілкою. Таблицю з великою кількістю рядків допускається переносити на наступну сторінку. У такому разі її назву подають лише над першою частиною, а над продовженням зазначають «Продовження таблиці» та її номер. Таблицю з великою кількістю граф за потреби можна поділяти на частини й розміщувати їх одну під одною.

Якщо в одній графі таблиці повторюється текст, що складається з одного слова, його можна замінити лапками. Якщо повторюване формулювання містить два або більше слів, під час першого повторення допускається використання слів «Те саме», а надалі – лапок. За відсутності цифрових або інших даних у відповідній клітинці ставлять прочерк.

На всі ілюстрації та таблиці, наведені в роботі, обов'язково мають бути посилання в тексті. Їх можна подавати у круглих дужках, наприклад: (рис. 1.3), (див. табл. 1.2), або включати до речення: «...як видно на рис. 1.3», «...як показано на рис. 1.3», «дані табл. 1.2 свідчать про...» тощо.

Якщо ілюстрацію, таблицю, карту, схему, діаграму, графік чи інший матеріал створено не автором кваліфікаційної

роботи, після назви або в пояснювальному підписі обов'язково зазначають посилання на джерело, з якого його запозичено. Якщо матеріал було адаптовано, перероблено чи складено автором на основі інших джерел, це також необхідно відповідним чином зазначити.

Мова і стиль наукової роботи

Кваліфікаційну роботу виконують українською мовою. За погодженням із науковим керівником кваліфікаційна робота може бути підготовлена англійською мовою.

Робота належить до академічних текстів наукового характеру, тому має відповідати нормам відповідної літературної мови та усталеним вимогам наукового викладу.

У науковому тексті необхідно подавати перевірені факти, обґрунтовані твердження та достовірні відомості. Використання спеціальної термінології дає змогу точно й стисло характеризувати наукові поняття, процеси та явища. При цьому слід послідовно вживати усталені терміни історичної та педагогічної науки й уникати невиправданої заміни їх розмовною, жаргонною або вузькогруповою лексикою. Використання архаїзмів, історизмів, неологізмів чи іншої стилістично маркованої лексики має бути виправдане змістом дослідження.

Для наукового стилю характерні нейтральність і стриманість викладу. Слід уникати надмірно емоційних, публіцистичних висловлювань, необґрунтованих оцінок та категоричних тверджень, якщо вони не підтверджені результатами дослідження.

Синтаксична будова наукового тексту має забезпечувати чіткість викладу та логічні зв'язки між положеннями. Доцільно використовувати складні речення

лише тоді, коли вони не ускладнюють сприйняття змісту. Поширеними є безособові та неозначено-особові конструкції, особливо під час опису фактів, процесів, методів і результатів дослідження. Називні конструкції доречні в заголовках розділів і підрозділів, назвах таблиць, підписах до рисунків, схем, карт та інших ілюстративних матеріалів.

Важливою ознакою наукового викладу є його логічна організація. Для позначення послідовності думок, причинно-наслідкових зв'язків, зіставлення, переходу до іншого питання та формулювання висновків використовують відповідні мовні засоби, зокрема:

- ✓ для послідовності викладу: *спочатку, насамперед, далі, по-перше, по-друге;*

- ✓ для протиставлення або уточнення: *проте, однак, водночас, натомість, тоді як;*

- ✓ для вираження причинно-наслідкових зв'язків: *тому, внаслідок цього, з огляду на це, відповідно;*

- ✓ для доповнення: *крім того, до того ж;*

- ✓ для переходу до іншого аспекту: *далі розглянемо, варто звернути увагу на, окремо слід зупинитися на;*

- ✓ для узагальнення та висновку: *отже, таким чином, підсумовуючи, можна зробити висновок, проведений аналіз дає підстави стверджувати.*

Для забезпечення зв'язності тексту використовують займенники, прикметники та дієприкметники: *цей, такий, зазначений, названий, наведений, розглянутий* тощо. Слово «даний» у значенні *цей, зазначений* бажано не вживати, оскільки в сучасній українській науковій мові природнішими є саме ці відповідники.

Під час викладення чужих поглядів, висновків або фактичних даних необхідно чітко зазначати їх походження. Для цього використовують конструкції *за даними..., на думку..., як зазначає..., за висновком..., у дослідженні...* із відповідним посиланням на джерело або наукову працю.

У кваліфікаційній роботі доцільно дотримуватися об'єктивованої манери викладу. Не слід надмірно використовувати авторське «я». Перевагу варто надавати нейтральним конструкціям: *у роботі встановлено..., проведений аналіз засвідчив..., результати дослідження дають підстави стверджувати..., можна зробити висновок....* За потреби допустиме використання першої особи множини (*на нашу думку, вважаємо*), однак воно має бути послідовним і стилістично виправданим.

Загалом текст кваліфікаційної роботи має відповідати нормам чинного Українського правопису, а технічне оформлення наукового тексту – застосовуваним у роботі національним стандартам, зокрема чинному ДСТУ 3008:2015 щодо структури й оформлення наукових текстів відповідного типу.

Подання текстового матеріалу

Текст кваліфікаційної роботи може містити числівники, умовні позначення, скорочення, переліки, цитати, посилання та інші елементи, оформлення яких потребує дотримання норм чинного Українського правопису й установлених правил подання наукового тексту.

Написання числівників. У зв'язному науковому тексті невеликі кількісні числівники без одиниць вимірювання доцільно подавати словами, якщо цифровий запис не є змістово необхідним: *три групи, п'ять джерел*. Числа,

пов'язані з точними даними, статистичними показниками, датами, відсотками, одиницями вимірювання тощо, зазвичай подають цифрами: *24 кг, 2026 рік*. Між числом і позначенням одиниці вимірювання ставлять нерозривний пробіл.

Якщо кілька числових значень мають ту саму одиницю вимірювання, її позначення можна наводити після останнього числа: *3, 14 і 25 кг*. У скорочених позначеннях одиниць SI крапку не ставлять: *кг, м, см, л*.

Кількісні числівники, передані арабськими цифрами й ужиті з іменниками, відмінкових нарощень не мають: *на 20 сторінках*, а не *на 20-ти сторінках*.

Порядкові числівники переважно пишуть словами: *третій розділ, тридцять четвертий рік*. Якщо порядковий числівник передано арабською цифрою, до неї через дефіс додають кінцеву частину слова: *5-й клас, 3-тя група, 7-ї години, на 36-му кілометрі, 90-ті роки*.

У позначеннях дат, сторінок видання та після римських цифр буквені нарощення не використовують: *1 вересня 2025 року, сторінка 120, XX століття, II розділ*.

Складні прикметники, перша частина яких передана цифрою, пишуть через дефіс: *20-річний, 30-кілограмовий, 40-денний*.

Якщо в реченні наведено кілька однорідних порядкових позначень, бажано уникати конструкцій на зразок *учні 5 та 6-го класу*. У науковому тексті нормативніше й зрозуміліше: *учні 5-го та 6-го класів* або *учні п'ятого та шостого класів*.

Скорочення. У кваліфікаційній роботі слід використовувати лише загальноприйняті, однозначні скорочення або скорочення, попередньо пояснені автором. Літерні аббревіатури утворюють переважно з початкових літер

повної назви: *МОН України, ЗВО, ЗЗСО, УРСР, ЮНЕСКО*. При першому вживанні спеціального скорочення доцільно спочатку подати повну назву, а після неї в дужках – скорочення.

До поширених графічних скорочень належать: *р.* – рік; *рр.* – роки; *ст.* – століття; *с.* – сторінка; *т.* – том; *рис.* – рисунок; *табл.* – таблиця; *див.* – дивись; *ім.* – імені; *проф.* – професор; *доц.* – доцент. Скорочення слід застосовувати послідовно в межах усієї роботи й уникати їх там, де вони можуть спричинити двозначність.

Слова й словосполучення *та інші, і таке інше, наприклад, так званий* у зв'язному авторському тексті доцільно писати повністю, якщо їх скорочення не зумовлене специфікою оформлення. Особливо слід уникати штучних або неусталених скорочень на зразок *т. зв., напр., ф-ла, р-ня* у звичайному викладі.

Переліки. Переліки використовують для чіткого структурування однорідної інформації. Перед переліком, як правило, ставлять двокрапку. Якщо елементи одного рівня не потребують подальших посилань, їх можна позначати тире. Для багаторівневих переліків використовують малі літери української абетки, арабські цифри та тире відповідно до рівня підпорядкування; після літери або цифри ставлять круглу дужку.

Якщо елементи переліку є частинами одного речення, їх починають з малої літери й відокремлюють крапкою з комою, а останній завершують крапкою. Якщо кожен пункт є самостійним завершеним реченням або містить кілька речень, його починають з великої літери й завершують крапкою.

ЦИТУВАННЯ ТА ПОСИЛАННЯ НА ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРУ

Використання у кваліфікаційній роботі думок, положень, висновків, фактичних даних та результатів досліджень інших авторів має супроводжуватися належним посиланням на відповідне джерело. Це правило поширюється як на друковані видання, так і на електронні ресурси, нормативно-правові акти, архівні документи та інші матеріали. Подання чужих ідей, текстів або результатів дослідження як власних без належного зазначення джерела є порушенням академічної доброчесності.

Посилання використовують також для підтвердження власних аргументів, характеристики стану наукової розробленості проблеми, зіставлення різних наукових позицій та критичного аналізу праць інших дослідників.

Загальні правила цитування

Цитатою є дослівно відтворений фрагмент чужого тексту. Під час цитування необхідно дотримуватися таких вимог:

а) текст цитати беруть у лапки та відтворюють у тій граматичній формі, у якій його подано в оригіналі, зі збереженням особливостей авторського написання;

б) цитата має точно передавати зміст оригіналу. Довільна зміна тексту, здатна спотворити думку автора, не допускається. Якщо частину цитованого тексту пропущено, пропуск позначають трьома крапками;

в) кожна дослівна цитата обов'язково повинна супроводжуватися посиланням на джерело із зазначенням сторінки, а для архівного документа – відповідного аркуша;

г) обсяг цитування має бути обґрунтований метою дослідження. Надмірне цитування не повинно підміняти власний аналіз здобувача, водночас переказ чужих положень без належних посилань є неприпустимим;

д) якщо автор кваліфікаційної роботи хоче звернути увагу на певне місце цитати, після відповідного слова або вислову допускається поставити у круглих дужках знак оклику чи знак питання;

е) якщо в цитаті автор кваліфікаційної роботи самостійно виділяє окремі слова, це необхідно зазначити в примітці: (*курсив наш. – Є. Ш.*), (*виділено нами. – М. Т.*).

Непряме цитування та переказ чужих думок

У науковому тексті широко використовують непряме цитування – переказ, узагальнення або перефразування положень іншого автора власними словами. Такий текст у лапки не беруть, однак посилання на джерело є обов’язковим.

Бажано чітко позначати авторство відповідної думки за допомогою конструкцій: *«На думку Н. ...»*, *«Як зазначає Н. ...»*, *«Н. вважає, що...»*, *«За висновком Н. ...»*, *«У дослідженні Н. доведено...»* тощо.

При непрямому цитуванні необхідно якомога точніше передавати зміст позиції автора та уникати такого перефразування, яке змінює або спрощує його аргументацію. Заміна окремих слів синонімами без реального самостійного переосмислення тексту не перетворює запозичений фрагмент на авторський.

Особливо це стосується праць із педагогіки та методики навчання історії та громадянської освіти. Якщо здобувач використовує запропоновані іншим автором визначення, класифікацію, структуру методики, модель навчання, систему

вправ, критерії оцінювання, етапи технології, методичний прийом або інший конкретний результат, необхідно зазначити джерело і, за наявності посторінкової нумерації, відповідні сторінки.

Наприклад: *На думку О. Петренко, робота з історичним джерелом має передбачати послідовне виконання трьох груп аналітичних завдань [27, с. 84–86].*

Якщо здобувач не просто використовує, а адаптує чужу методичну розробку для власної теми, це також слід чітко зазначати: *«адаптовано за...», «укладено на основі...», «модифіковано автором за...»*. Це дає змогу відмежувати власний методичний внесок здобувача від використаних напрацювань інших авторів.

Вибір видання для цитування

Посилання слід давати на те видання праці, з яким здобувач фактично працював. За наявності кількох видань перевагу доцільно надавати повнішому або актуальнішому виданню, якщо характер дослідження не потребує звернення до першого, прижиттєвого, історичного чи іншого конкретного видання.

Для історичних досліджень звернення до раннього видання може бути обґрунтованим, якщо саме воно є предметом джерелознавчого чи історіографічного аналізу або містить текст, змінений чи вилучений у наступних виданнях.

Оформлення посилань у тексті

Посилання в тексті оформлюють відповідно до нумерації джерел і літератури в загальному списку та подають у квадратних дужках.

Якщо в роботі неодноразово використовуються ті самі праці або джерела, доцільно формувати список використаних

джерел і літератури в алфавітному порядку та надалі посилатися на них за відповідними номерами у цьому списку. У такому разі після цитати, переказу конкретного положення або використаних даних у квадратних дужках зазначають номер відповідної праці в списку, скорочення «с.» та номер сторінки, на якій міститься використаний матеріал. Наприклад, цитата в тексті:

«Навесні 2005 р. Національний банк України встановив обмінний курс в 5,05 грн. за 1 дол. США» [11, с. 555].

Відповідний опис у списку джерел і літератури:

11. Економічна історія України : іст.-екон. дослідження : в 2 т. / ред. рада : В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Геєць та ін.; відп. ред. В. А. Смолій. Київ : Ніка-Центр, 2011. Т. 2. 608 с.

Якщо згадується праця загалом і немає потреби локалізувати конкретне положення, зазначають лише її номер: *Проблему формування історичного мислення розглянуто в низці сучасних досліджень [8; 15; 27].*

Під час дослівного цитування, використання конкретного твердження, фактичних даних або положення, яке можна локалізувати в джерелі, зазначають номер відповідної позиції у списку та сторінку: [11, с. 555].

Для діапазону сторінок: [11, с. 555–557].

Якщо одночасно посилаються на кілька праць, їх розділяють крапкою з комою: [4, с. 27; 17, с. 114–116; 26].

Якщо кілька суміжних позицій списку підтверджують загальне твердження і посилання подається на праці в цілому, допустимий запис: [1–7].

Якщо використано матеріал із джерела, яке не має посторінкової нумерації, наприклад вебсторінки, нормативно-

правового акта в електронній формі або деяких цифрових документів, у тексті зазначають номер відповідної позиції у списку: [36].

За потреби для точнішої локалізації положення нормативно-правового акта в самому тексті можна зазначити його структурний елемент: *«відповідно до ч. 2 ст. 42 Закону України... [36]»*.

Якщо використано конкретні дані, таблицю, рисунок, додаток тощо, у посиланні зазначають відповідне місце його розташування. Наприклад: *«Навесні 2005 р. Національний банк України встановив обмінний курс...» [11, с. 555]*.

Особливості оформлення архівних документів

Посилання на неопубліковані архівні документи мають свої особливості. Бібліографічні відомості про архівний документ повинні давати змогу однозначно його ідентифікувати. Залежно від системи обліку відповідної архівної установи зазначають:

- повну офіційну назву архіву;
- прийняту аббревіатуру архіву – за потреби;
- номер фонду – Ф.;
- номер опису – Оп.;
- номер справи – Спр.;
- загальну кількість аркушів або номер аркуша, на якому подано об'єкт посилання – Арк.

Між елементами пошукових даних ставлять крапку.

Під час першого згадування архіву доцільно подати його повну офіційну назву та прийняте скорочення, яке надалі можна використовувати в роботі, наприклад:

Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК). Ф. 5. Оп. 1. Спр. 926. 121 арк.

ЦДІАК. Ф. 5. Оп. 1. Спр. 926. Арк. 15.

Якщо предметом посилання є конкретний документ у складі архівної справи, доцільно зазначати його назву, дату та пошукові дані:

Циркуляр Міністерства торгівлі і промисловості чинам фабричної інспекції від 2 січня 1910 р. *Центральний державний історичний архів України, м. Київ*. Ф. 574. Оп. 1. Спр. 1291. Арк. 1.

У тексті кваліфікаційної роботи на архівне джерело посилаються за номером відповідної позиції у списку та зазначають аркуш: [14, арк. 161]; [15, арк. 13–16].

Якщо використаний фрагмент міститься на звороті аркуша, це зазначають скороченням зв.: [14, арк. 63 зв.].

Для аудіовізуальних, фотодокументів та інших спеціальних видів архівних матеріалів використовують пошукові позначення, прийняті відповідною архівною установою. Наприклад, для аудіовізуального документа може зазначатися одиниця обліку:

Кіножурнал «Радянська Україна», 1968 р. *Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів*. Од. обл. 134.

Для фотодокументів можуть застосовуватися спеціальні архівні позначення відповідно до системи обліку конкретного архіву, наприклад:

Перший ескадрон 9-го гусарського Київського полку, до 1915 р. *Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів*. А–78, П–66.

При оформленні таких матеріалів необхідно орієнтуватися насамперед на актуальний шифр і опис документа, зазначені самим архівом.

Посилання на документи зарубіжних архівів подають мовою оригіналу відповідно до системи пошукових даних і правил описування, прийнятих у відповідній країні та архівній установі.

Посилання на електронні ресурси

Матеріал, розміщений в електронній формі, підлягає таким самим вимогам щодо авторства та посилання, як і друковане джерело. Сам факт вільного доступу до тексту в мережі Інтернет не означає можливості використовувати його без зазначення джерела.

Під час роботи з електронними ресурсами необхідно, наскільки це можливо, встановити автора або установу-власника ресурсу, назву матеріалу, дату його оприлюднення чи оновлення, адресу ресурсу та інші відомості, необхідні для його ідентифікації. Повний бібліографічний опис електронного ресурсу подають у списку використаних джерел і літератури.

Якщо електронна копія відтворює сторінки друкованого видання або документа, у посиланні зазначають сторінку так само, як при роботі з паперовим примірником.

Практичні зауваження та застереження

Під час цитування, переказу чужих думок і оформлення посилань варто дотримуватися таких правил і застережень:

- ✓ обов'язково наводити посилання на всі прямі цитати, а також на переказані або перефразовані думки, висновки, положення й концепції інших авторів;

✓ посиланням підтверджувати узагальнення на зразок *«дослідники зазначають...», «поширеною є думка...», «у науковій літературі вважається...»*. У таких випадках необхідно навести праці, на підставі яких зроблено відповідне узагальнення;

✓ подавати посилання при згадуванні імені конкретного дослідника, його наукової позиції, а також назви конкретної монографії, статті, нормативного документа, методичної праці, підручника, програми чи іншого джерела, якщо з нього використано змістовне положення;

✓ обов'язково зазначати джерело конкретних фактичних даних: кількісних показників, відсотків, статистики, результатів опитувань, експериментів, спостережень, таблиць, схем, карт, діаграм тощо;

✓ якщо розрахунки, узагальнення, таблиці або графічні матеріали виконано автором кваліфікаційної роботи самостійно на основі чужих даних, слід прямо зазначити це та навести джерела вихідної інформації;

✓ при використанні методичних ідей, класифікацій, моделей, технологій, прийомів навчання, систем завдань, критеріїв оцінювання, дидактичних матеріалів та інших розробок обов'язково вказувати їх автора і джерело. Якщо матеріал адаптовано або перероблено, доцільно зазначити: *«адаптовано за...», «укладено на основі...», «модифіковано автором за...»*;

✓ не допускати використання навіть незначних фрагментів чужого тексту без посилання на автора і джерело. Дослівне запозичення без належного оформлення може розглядатися як академічний плагіат;

✓ уникати як надмірного цитування, так і недостатнього посилання на використані праці. Велика кількість цитат не повинна підміняти власний аналіз, однак краще коректно послатися на використане положення, ніж залишити чуже формулювання або думку без атрибуції;

✓ ретельно перевіряти точність цитат, номери сторінок, аркушів, позицій у списку використаних джерел і літератури та відповідність посилання саме тому твердженню, яке воно має підтверджувати;

✓ не посилатися на працю чи джерело, з якими автор кваліфікаційної роботи фактично не працював;

✓ не використовувати цитату, наведену іншим автором, так, ніби її перевірено за першоджерелом. За можливості слід звернутися до оригінального тексту; якщо це неможливо, необхідно чітко зазначити, за яким джерелом наводиться цитата;

✓ не приписувати авторові думок, висновків або формулювань, яких немає в його праці;

✓ не створювати фіктивних посилань, вигаданих бібліографічних позицій, сторінок, архівних шифрів, назв документів або інших пошукових даних;

✓ на всі джерела й праці, внесені до списку використаних джерел і літератури, мають бути посилання в тексті роботи; водночас кожне посилання в тексті повинно відповідати реальній позиції у списку.

ДОТРИМАННЯ ВИМОГ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Кваліфікаційна робота є академічним твором, тому на всіх етапах її підготовки, подання, перевірки та захисту здобувач вищої освіти зобов'язаний дотримуватися принципів і правил академічної доброчесності. Науковий керівник, зі свого боку, має здійснювати наукове керівництво відповідно до цих принципів, сприяти формуванню доброчесної академічної поведінки здобувача та належним чином реагувати на виявлені ознаки можливих порушень.

Вимоги академічної доброчесності та відповідальність за їх порушення визначаються законодавством України, Положенням про академічну доброчесність учасників освітнього процесу ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», процедурами університету та іншими внутрішніми нормативними документами.

Академічна доброчесність – це сукупність цінностей, принципів і заснованих на них правил, якими мають керуватися суб'єкти академічної діяльності під час її провадження. Базовими цінностями академічної доброчесності в університеті є чесність, довіра, повага до честі й гідності людини, справедливість, відповідальність, стійкість у доброчесному провадженні академічної діяльності та рішучість у формуванні культури академічної доброчесності.

Під час підготовки кваліфікаційної роботи дотримання академічної доброчесності передбачає насамперед:

– самостійне виконання кваліфікаційної роботи, крім випадків отримання допомоги, допустимої відповідно до встановлених правил;

– використання надійних і достовірних джерел інформації та критичну перевірку відомостей, що залучаються до дослідження;

– обов’язкове зазначення авторства та джерела при використанні чужих текстів, зображень, ідей, розробок, тверджень, відомостей, методичних підходів, моделей, класифікацій, дидактичних матеріалів та інших результатів інтелектуальної діяльності;

– дотримання правил цитування й оформлення бібліографічних посилань;

– чітке розмежування результатів власного дослідження та результатів наукової, педагогічної чи методичної діяльності інших осіб;

– подання достовірної інформації про первинні дані, використані методи й методики, матеріали, порядок проведення та результати власного дослідження;

– перевірку надійності й достовірності вихідної інформації та раніше одержаних наукових результатів, що використовуються для формулювання нових висновків;

– формулювання висновків і рекомендацій на підставі належних доказів і встановлених фактів;

– недопущення фабрикації, фальсифікації та інших способів викривлення результатів дослідження;

– належне зазначення факту використання власних раніше оприлюднених наукових результатів;

– дотримання встановлених вимог щодо використання систем штучного інтелекту.

Особливої уваги потребує забезпечення *прозорості дослідження*. Якщо кваліфікаційна робота містить результати опитування, анкетування, педагогічного спостереження,

апробації методичної розробки, аналізу учнівських робіт, експериментального використання певної методики чи інші емпіричні матеріали, здобувач повинен достовірно описати умови їх отримання, методику проведення та фактичні результати. Неприпустимо заявляти про проведення апробації, опитування, експерименту або іншої дослідницької процедури, якщо вона фактично не проводилася.

У кваліфікаційній роботі має бути чітко визначений *особистий внесок здобувача*. Якщо під час її підготовки інші особи надавали допомогу у формі консультування, редагування, перекладу, виконання розрахунків, технічного оформлення або іншої діяльності, яка виходить за межі звичайного наукового керівництва, характер такого внеску має бути належним чином зазначений.

Водночас консультаційна, редакторська або технічна допомога не повинна підміняти самостійну дослідницьку роботу здобувача. Кваліфікаційна робота, її основні положення, результати, аргументація, методичні розробки та висновки мають бути результатом особистої академічної діяльності автора.

Порушення академічної доброчесності

До порушень академічної доброчесності належать: відчуження авторства, академічний плагіат, приписування авторства, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, недоброчесне використання результатів, згенерованих штучним інтелектом, недоброчесне оцінювання, несамостійне виконання завдання, недозволена допомога, академічний саботаж, схиляння до порушення академічної доброчесності та інституційні порушення академічної доброчесності.

Безпосередньо під час підготовки кваліфікаційної роботи особливе значення мають такі порушення:

✓ *академічний плагіат* – оприлюднення повністю або частково наукового чи творчого результату, отриманого іншою особою, як результату власної академічної діяльності; відтворення в академічному творі раніше оприлюдненого твору іншого автора без посилання на відповідне джерело та/або автора; оприлюднення перекладу іншомовного твору або його частини без зазначення автора перекладеного твору.

Формами або проявами академічного плагіату у кваліфікаційній роботі можуть бути:

- дослівне використання чужого тексту без лапок і належного посилання;

- переказ або парафраз чужого тексту, думки чи висновку без зазначення джерела;

- використання чужих ідей, концепцій, класифікацій, моделей, методичних підходів, систем завдань або інших результатів інтелектуальної діяльності без належної атрибуції;

- використання зображень, карт, схем, таблиць, діаграм, навчальних або методичних матеріалів без зазначення джерела;

- переклад чужого тексту з іншої мови та подання його як власного без зазначення автора оригіналу;

- використання матеріалів із мережі Інтернет без установлення їхнього авторства та належного посилання;

✓ *відчуження авторства* – передання створеного академічного твору або його частини іншій особі (платно чи безоплатно) для подальшого оприлюднення під її ім'ям;

✓ *приписування авторства* – зазначення серед авторів академічного твору особи, яка фактично не брала участі в його створенні;

✓ *самоплагіат* – повторне оприлюднення повністю або частково власних раніше опублікованих наукових результатів без зазначення інформації про джерело їх попереднього оприлюднення у випадках, визначених законодавством. Якщо здобувач використовує у кваліфікаційній роботі матеріали власних раніше оприлюднених тез доповідей, статей, інших академічних праць або публікацій, необхідно зазначити факт їх попереднього оприлюднення та належним чином послатися на відповідну публікацію;

✓ *фабрикація* – вигадання даних чи фактів про результати власної академічної діяльності. У кваліфікаційній роботі до фабрикації можуть належати, наприклад, вигадані результати опитування чи педагогічного експерименту, неіснуюча апробація методичної розробки, вигадані архівні документи, статистичні дані, джерела, респонденти або результати спостереження;

✓ *фальсифікація* – свідомо зміна чи модифікація наявних даних, унаслідок якої створюється завідомо неправдива інформація про результати академічної діяльності. До неї, зокрема, належать навмисна зміна фактичних результатів дослідження, довільне коригування кількісних показників, вилучення даних для створення наперед очікуваного результату, спотворене відтворення змісту історичного джерела або результатів педагогічного дослідження;

✓ *несамостійне виконання завдання* має місце в разі використання не дозволених для виконання академічного

завдання джерел інформації, технічних засобів та/або недозволеної допомоги інших осіб;

✓ *недозволена допомога* – це надання, отримання або використання допомоги, яка не передбачена умовами відповідної академічної діяльності та може вплинути на об'єктивність оцінювання її результатів.

Використання штучного інтелекту

Засоби штучного інтелекту (ШІ) можуть використовуватися під час підготовки кваліфікаційної роботи як допоміжні інструменти за умови збереження самостійності дослідницької діяльності здобувача, перевірки отриманих результатів та належного повідомлення про факт їх використання.

Недоборочесне використання результатів, згенерованих ШІ, – це оприлюднення текстів, зображень, моделей, даних або інших результатів, створених за допомогою штучного інтелекту, як результатів власної академічної діяльності без зазначення цього факту.

Якщо під час підготовки кваліфікаційної роботи використано об'єкт, згенерований штучним інтелектом, здобувач повинен повідомити про це із зазначенням способу використання відповідного інструменту та/або назви комп'ютерної програми чи її опису.

Інформацію про використання систем штучного інтелекту здобувач подає в Декларації про використання систем штучного інтелекту, оформленій за зразком, наведеним в Додатку Е до цих методичних рекомендацій. У декларації треба зазначати використаний інструмент, мету його застосування, характер отриманих або опрацьованих за його

допомогою матеріалів, а також спосіб їх перевірки й доопрацювання автором.

Використання ІІІ не звільняє здобувача від відповідальності за зміст кваліфікаційної роботи. Автор зобов'язаний самостійно перевіряти фактичну достовірність інформації, коректність цитат і бібліографічних посилань, наявність і зміст використаних джерел, правильність інтерпретацій та обґрунтованість висновків. Неприпустимим є використання вигаданих системою ІІІ джерел, бібліографічних описів, цитат, сторінок, архівних шифрів, статистичних даних або інших відомостей без їх перевірки за реальними джерелами.

Перевірка кваліфікаційної роботи

Усі кваліфікаційні роботи підлягають перевірці на наявність ознак академічного плагіату.

Відповідальна особа з питань етики та академічної доброчесності на факультеті не пізніше ніж за місяць до початку атестації перевіряє кваліфікаційну роботу за допомогою програмного забезпечення, призначеного для виявлення текстових збігів, ідентичності або схожості тексту.

Протягом п'яти днів за результатами перевірки готується довідка-висновок щодо оригінальності й самостійності виконання роботи, яку додають до пакета супровідних документів для допуску роботи до публічного захисту. Показники оригінальності тексту визначає вчена рада факультету з урахуванням специфіки освітньої програми.

Результат програмної перевірки на текстові збіги не ототожнюється з автоматичним установленням факту академічного плагіату. Виявлений збіг потребує змістового аналізу експертом з урахуванням характеру використаного

фрагмента, наявності або відсутності посилання, правил цитування та інших обставин. Факт порушення академічної доброчесності встановлюється в порядку, визначеному внутрішніми нормативними документами університету.

Після проходження відповідних перевірок здобувач подає кваліфікаційну роботу на кафедру історії та археології у термін, визначений вченою радою факультету, але не пізніше ніж за місяць до дати захисту. Кафедра заслуховує здобувача й ухвалює рішення про допуск або недопуск роботи до захисту.

Відповідальність за порушення академічної доброчесності

За порушення академічної доброчесності до здобувача освіти можуть бути застосовані передбачені Положенням про академічну доброчесність учасників освітнього процесу ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» заходи реагування залежно від характеру порушення, його обставин, наслідків та наявності або відсутності повторності, зокрема:

- відвідування тематичних занять, лекцій, курсів або тренінгів з академічної доброчесності та/або академічного письма;

- усне попередження про необхідність дотримання академічної доброчесності;

- письмове попередження;

- повторне виконання завдання;

- повторне проходження відповідного освітнього компонента;

- повторне проходження оцінювання, включаючи підсумкове оцінювання або атестацію;

– позбавлення права брати участь у конкурсах щодо отримання стипендій, грантів або в програмах академічної мобільності на визначений строк;

– позбавлення академічної стипендії;

– інші санкції, передбачені Положенням про академічну доброчесність учасників освітнього процесу ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»;

– у передбачених законодавством та внутрішніми нормативними документами випадках – відрахування здобувача вищої освіти.

Застосування конкретного заходу реагування має відбуватися після встановлення факту порушення у визначеному порядку.

У разі встановлення факту академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації у кваліфікаційній роботі, на підставі якої особі вже присуджено ступінь вищої освіти, така особа позбавляється відповідного ступеня вищої освіти в порядку, визначеному законодавством.

Кваліфікаційна робота має бути не лише формально оригінальним текстом, а й результатом самостійної дослідницької діяльності здобувача. Належне цитування, достовірність джерел і даних, прозорість методики дослідження, чітке розмежування власних і запозичених результатів, відповідальне використання ШІ та правдиве представлення особистого внеску є обов’язковими умовами її академічної доброчесності.

ЗАХИСТ ТА ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

Строки проведення атестації та дати захисту кваліфікаційних робіт визначають відповідно до навчального плану та затвердженого графіка атестації здобувачів вищої освіти. Інформацію про дату, час і місце проведення захисту доводять до відома здобувачів завчасно.

Остаточний варіант кваліфікаційної роботи здобувач подає на кафедру історії та археології у термін, визначений вченою радою факультету соціальних і гуманітарних наук, але не пізніше ніж за місяць до дати захисту для підготовки відгуку та рецензії. Кафедра заслуховує здобувача, обговорює подану роботу та ухвалює рішення про її допуск або недопуск до захисту.

Після завершення роботи науковий керівник готує письмовий відгук, засвідчує його власним підписом і надає здобувачеві. У відгуку мають бути охарактеризовані ступінь самостійності здобувача під час виконання дослідження, його ставлення до роботи, уміння працювати з джерелами й науковою літературою, рівень теоретичної, дослідницької та методичної підготовки, основні здобутки й недоліки роботи, обґрунтованість отриманих результатів і висновків, а також має бути зроблено висновок про можливість рекомендації роботи до захисту.

Допущена до подальших процедур кваліфікаційна робота підлягає рецензуванню. Склад рецензентів затверджує кафедра, яка відповідає за реалізацію освітньої програми, не пізніше ніж за місяць до початку атестації здобувачів вищої освіти.

Рецензування кваліфікаційної роботи доручають висококваліфікованим викладачам університету або інших закладів освіти, науковий ступінь та/або посада яких відповідає спеціальності, за якою підготовлено кваліфікаційну роботу. Рецензент не може працювати за основним місцем роботи або за сумісництвом на одній кафедрі з науковим керівником. Рецензентами також можуть бути зовнішні стейкхолдери, зокрема фахівці-практики та представники роботодавців, посада яких відповідає профілю кваліфікаційної роботи.

Кваліфікаційну роботу подають рецензентові не пізніше ніж за два тижні до дати захисту. Рецензент у триденний термін ознайомлюється зі змістом роботи, готує письмову рецензію та засвідчує її власним підписом.

Рецензія має містити об'єктивну характеристику кваліфікаційної роботи, оцінку її актуальності, структури та змісту, рівня опрацювання джерел і наукової літератури, обґрунтованості висновків, наукової та практичної цінності отриманих результатів, якості й обґрунтованості запропонованих методичних рішень. У рецензії зазначають основні переваги та недоліки роботи, формулюють загальний висновок і наводять її оцінку.

У разі негативного відгуку наукового керівника або негативної рецензії питання про допуск чи недопуск кваліфікаційної роботи до захисту повторно розглядає кафедра історії та археології на своєму засіданні.

Внесення змін у кваліфікаційну роботу після складання відгуку наукового керівника та рецензії не допускається.

Рішення про допуск до захисту приймають з урахуванням результатів попереднього розгляду роботи,

дотримання вимог академічної доброчесності, наявності відгуку наукового керівника, рецензії та інших передбачених документів. У разі виявлення ознак порушення академічної доброчесності питання розглядають у порядку, визначеному чинним Положенням про академічну доброчесність учасників освітнього процесу ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» та відповідними процедурами.

Не пізніше ніж за тиждень до дати захисту здобувач вищої освіти подає до деканату факультету соціальних і гуманітарних наук в електронному вигляді кваліфікаційну роботу, відгук наукового керівника, рецензію та довідку-висновок щодо оригінальності й самостійності виконання роботи.

За потреби до матеріалів, що подаються для атестації, можуть додаватися документи, які характеризують наукову та практичну цінність виконаного дослідження: опубліковані статті й тези за темою роботи, документи про практичне застосування або апробацію її результатів, методичні розробки, дидактичні матеріали, макети, зразки та інші матеріали, що підтверджують отримані результати.

Кваліфікаційні роботи, прийняті до захисту та підписані кваліфікованим електронним підписом, підлягають оприлюдненню до захисту в машинозчитувальному форматі на постійній основі з вільним доступом без автентифікації та з дотриманням інших вимог законодавства.

Захист кваліфікаційної роботи є складовою атестації здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, яку здійснює спеціально утворена екзаменаційна комісія відповідно до Положення про порядок створення та організацію роботи екзаменаційної комісії для проведення

атестації здобувачів вищої освіти на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Засідання екзаменаційної комісії є відкритими й відбуваються за участю більше ніж половини її складу та за обов'язкової присутності голови комісії.

Захист кваліфікаційної роботи здійснюється державною мовою. У разі підготовки кваліфікаційної роботи англійською мовою за погодженням із науковим керівником її захист також може здійснюватися англійською мовою.

Для представлення змісту кваліфікаційної роботи здобувачеві надають до 15 хвилин. У доповіді доцільно стисло обґрунтувати актуальність теми, визначити мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризувати його джерельну та наукову основу, основні методи й логіку проведення дослідження, зосередивши головну увагу на отриманих результатах, власному внеску, методичній складовій роботи та основних висновках.

Після доповіді здобувач відповідає на запитання членів екзаменаційної комісії. Запитання можуть стосуватися як безпосередньо теми та змісту кваліфікаційної роботи, так і мати загальний характер у межах освітньої програми, за якою навчався здобувач. З дозволу голови екзаменаційної комісії запитання можуть ставити інші присутні на захисті. Після відповідей на запитання зачитують відгук наукового керівника та рецензію – особисто їх автори або один із членів екзаменаційної комісії. Завершується захист відповідями здобувача на висловлені у відгуку та рецензії зауваження.

Тривалість захисту кваліфікаційної роботи одного здобувача зазвичай не повинна перевищувати 30 хвилин.

Оцінювання результатів захисту

Результати захисту кваліфікаційної роботи оцінюють за 100-бальною та національною шкалами: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно». Відповідно до чинної в університеті системи оцінювання 90–100 балів відповідають оцінці «відмінно»; 83–89 та 75–82 бали — «добре»; 67–74 та 60–66 балів — «задовільно»; 0–59 балів — «незадовільно».

Оцінювання кваліфікаційної роботи та її захисту здійснюють за критеріями, наведеними нижче. Критерії охоплюють якість постановки й логіки дослідження, джерельної, історіографічної та науково-методичної бази, методології й методів дослідження, змісту та результатів роботи, академічної культури й оформлення, а також представлення результатів і участі здобувача в науковій дискусії під час захисту.

Відгук наукового керівника та рецензія на кваліфікаційну роботу враховуються членами екзаменаційної комісії під час оцінювання відповідних критеріїв. Окремі бали за відгук наукового керівника та рецензію не нараховують. Загальний рівень теоретичної, наукової та практичної підготовки здобувача визначають за сукупністю результатів оцінювання всіх критеріїв.

Кожен член екзаменаційної комісії окремо оцінює кваліфікаційну роботу та її захист за встановленими критеріями, визначаючи кількість балів за кожним критерієм у межах передбаченого максимального значення. Сума балів за всіма критеріями становить індивідуальну оцінку члена екзаменаційної комісії. Остаточне рішення щодо оцінки ухвалюють на закритому засіданні екзаменаційної комісії відкритим голосуванням більшістю голосів членів, які брали

участь у засіданні. За однакової кількості голосів голос голови комісії є вирішальним.

Повторний захист кваліфікаційної роботи з метою підвищення отриманої оцінки не допускається.

Якщо захист кваліфікаційної роботи не відповідає вимогам відповідного рівня атестації, екзаменаційна комісія ухвалює рішення про те, що здобувач не пройшов атестацію, і в протоколі засідання йому виставляють оцінку «незадовільно» (0–59 балів).

Якщо здобувач не з'явився на засідання екзаменаційної комісії для захисту кваліфікаційної роботи без поважної причини, у протоколі зазначають, що він не атестований у зв'язку з неявкою на засідання.

Здобувачеві, який не з'явився на захист з поважної причини, зокрема у зв'язку з раптовим захворюванням, нещасним випадком, смертю близьких родичів або іншими обставинами, підтвердженими відповідними документами, за рішенням голови екзаменаційної комісії встановлюють іншу дату захисту під час роботи цієї комісії, але не пізніше завершення терміну навчання за освітньою програмою.

Здобувача, який отримав незадовільну оцінку за результатами захисту кваліфікаційної роботи, відраховують з університету та видають йому академічну довідку встановленого зразка.

У випадках, коли захист кваліфікаційної роботи визнано незадовільним, екзаменаційна комісія визначає, чи може здобувач подати на повторний захист ту саму роботу після доопрацювання, чи повинен виконати кваліфікаційну роботу за новою темою, визначеною кафедрою історії та археології.

Здобувачі, які не захистили кваліфікаційну роботу у зв'язку з неявкою без поважних причин або отримали незадовільну оцінку, мають право на повторну атестацію з наступного навчального року протягом трьох років після відрахування. Повторну атестацію проводять у період роботи екзаменаційної комісії з відповідної спеціальності згідно із затвердженим графіком. Форми атестації визначають за навчальним планом, чинним на момент допуску здобувача до атестації.

Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи та її захисту

Оцінювання кваліфікаційної роботи та її захисту здійснюють за наведеними нижче критеріями. Кожний критерій оцінюють у межах визначеної максимальної кількості балів з урахуванням повноти, якості та самостійності виконання відповідного складника роботи. Підсумкова оцінка є сумою балів, виставлених за всіма критеріями, і становить максимально 100 балів.

<i>Критерій</i>	<i>Бали</i>	<i>Зміст критерію</i>
Обґрунтування проблеми та логіка дослідження	10	Актуальність і належне обґрунтування теми, її наукова, суспільна й освітня значущість; коректність визначення об'єкта, предмета, мети і завдань; відповідність структури поставлених меті та завданням; логічність побудови дослідження; уміння пояснити місце проблеми в сучасному науковому й освітньому контексті, за можливості – її значення для розуміння явищ і процесів новітньої доби та сучасності

<i>Критерій</i>	<i>Бали</i>	<i>Зміст критерію</i>
Джерельна, історіографічна та науково-методична база дослідження	15	Повнота й релевантність використаних історичних, історіографічних, нормативно-правових, наукових і науково-методичних джерел та літератури; рівень їх аналізу, зіставлення й узагальнення; обґрунтованість добору джерел; використання сучасної української та зарубіжної, зокрема англомовної, літератури; здатність визначити стан наукової розробленості проблеми, основні підходи до її вивчення та місце власного дослідження в наявному науковому дискурсі
Методологія та методи дослідження	10	Обґрунтованість обраних методологічних підходів і методів, їх відповідність предмету, меті й завданням роботи; коректність застосування методів під час опрацювання джерел, аналізу наукової літератури та отримання власних результатів; здатність пояснити, чому застосовано саме ці дослідницькі інструменти та яким чином вони забезпечили обґрунтованість висновків
Зміст, самостійність і результати дослідження	30	Глибина й повнота розкриття теми, фактологічна точність, аргументованість положень, уміння аналізувати та інтерпретувати явища і процеси, робити обґрунтовані узагальнення та висновки; ступінь самостійності, наявність власного дослідницького внеску, елементів наукової новизни та практичного значення; осмислення отриманих

<i>Критерій</i>	<i>Бали</i>	<i>Зміст критерію</i>
		результатів у контексті сучасної історичної та/або громадянської освіти: визначення освітнього потенціалу, обґрунтування способів використання в освітньому процесі та розроблення відповідних педагогічних і методичних рішень; здатність простежувати зв'язки досліджуваних історичних явищ і процесів із проблемами новітньої доби та сучасності, їх рецепцією в історичній пам'яті й суспільному дискурсі (у межах, зумовлених тематикою дослідження)
Академічна культура та оформлення роботи	10	Цілісність і послідовність викладу, академічний стиль, коректність використання термінології, якість таблиць, рисунків та інших матеріалів, дотримання встановлених вимог до структури, цитування, бібліографічних посилань і списку використаних джерел та літератури; належне позначення запозичень і використаних інструментів, зокрема систем штучного інтелекту; якість технічного оформлення кваліфікаційної роботи
Представлення результатів під час захисту	10	Змістовність, структурованість, логічність і переконливість доповіді; здатність виокремити основну проблему, результати й власний внесок, не переказуючи текст роботи; якість і доцільність використання презентаційних матеріалів; дотримання регламенту

<i>Критерій</i>	<i>Бали</i>	<i>Зміст критерію</i>
Відповіді на запитання та наукова дискусія	15	Повнота, точність і аргументованість відповідей на питання членів екзаменаційної комісії; володіння предметом і ширшим проблемним полем дослідження; здатність пояснювати власні дослідницькі та педагогічні рішення, обстоювати висновки з опорою на джерела й результати роботи, коректно реагувати на критичні зауваження; здатність вести професійну дискусію й самостійно оцінювати сильні сторони та обмеження проведеного дослідження
Разом	100	

Характеристика рівнів оцінювання роботи та її захисту

<i>Оцінка</i>	<i>Значення оцінки</i>
Відмінно (90–100 балів)	Робота відповідає встановленим вимогам, має елементи наукової новизни та практичне значення. Методична складова обґрунтована. Захист засвідчив високий рівень обізнаності здобувача в предметі дослідження.
Добре (83–89 балів)	Робота відповідає встановленим вимогам, має практичне значення, результати дослідження належно обґрунтовані. Наявні окремі несуттєві недоліки. Захист засвідчив добру обізнаність здобувача в предметі дослідження.
Добре (75–82 балів)	Робота загалом відповідає встановленим вимогам, однак має окремі змістові або методичні недоліки. Захист загалом засвідчив достатню обізнаність здобувача в предметі дослідження.

Задовільно (67–74 балів)	Робота загалом відповідає вимогам, але має помітні недоліки в змісті, структурі або методичній складовій. Захист засвідчив неповну обізнаність здобувача в предметі дослідження.
Задовільно (60–66 балів)	Робота загалом відповідає мінімальним установленим вимогам, однак має суттєві недоліки за окремими критеріями; елементи наукової новизни та практичне значення виражені недостатньо. Захист засвідчив мінімально достатній рівень обізнаності здобувача в предметі дослідження.
Незадовільно (0–59 балів)	Робота не відповідає вимогам, має багато суттєвих зауважень. Захист засвідчив відсутність необхідної підготовки здобувача вищої освіти, його необізнаність у предметі дослідження.

Оскарження результатів захисту

У разі незгоди з отриманою оцінкою здобувач має право подати заяву про апеляцію на ім'я проректора з науково-педагогічної роботи в день захисту кваліфікаційної роботи. Заяву подають у паперовому вигляді до відділу документообігу або в електронному вигляді на офіційну адресу університету з обов'язковим повідомленням про це декана факультету соціальних і гуманітарних наук.

У разі надходження заяви розпорядженням проректора з науково-педагогічної роботи створюють комісію для розгляду апеляції. Комісія розглядає апеляцію щодо порушення процедури проведення захисту кваліфікаційної роботи, яке могло негативно вплинути на оцінку екзаменаційної комісії, протягом трьох календарних днів після

її подання. Таким чином, апеляційна процедура спрямована не на повторне оцінювання змісту кваліфікаційної роботи, а на перевірку дотримання встановленої процедури атестації.

Якщо порушення процедури, яке вплинуло на результати оцінювання, не встановлено, апеляцію відхиляють. Якщо комісія встановила таке порушення, вона пропонує проректору з науково-педагогічної роботи скасувати відповідне рішення екзаменаційної комісії та провести її повторне засідання у присутності представників комісії з розгляду апеляції. Повторне засідання проводять на підставі відповідного наказу проректора з науково-педагогічної роботи.

ПРИКЛАДИ ТЕМ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ¹

Методика навчання історії України

1. Формування в учнів уявлень про державотворчі процеси в Русі-Україні засобами проблемного навчання.
2. Методика вивчення суспільного та політичного устрою Русі-України на основі історичних джерел.
3. Формування історико-просторового мислення учнів під час вивчення українських земель у складі Великого князівства Литовського та Королівства Польського.
4. Методика вивчення українського козацтва з використанням інтерактивних карт.
5. Формування в учнів уявлень про козацьке державотворення під час вивчення Національної революції середини XVII ст.
6. Конституція Пилипа Орлика в шкільному курсі історії України: зміст і методика роботи з документом.
7. Методика вивчення ліквідації української автономії у XVIII ст. засобами проблемного навчання.
8. Методика вивчення українського національного руху XIX ст. на основі біографічного підходу.
9. Товариство «Просвіта» в історії українського національного руху: можливості проектного навчання в шкільному курсі історії України.

¹ Рекомендований перелік тем кваліфікаційних робіт щорічно оновлюється та видається окремими рекомендаціями, затвердженими кафедрою історії та археології.

10. Методика вивчення соціально-економічних змін в Україні другої половини XIX – початку XX ст. на основі статистичних і візуальних джерел.

11. Формування в учнів уявлень про політичні течії та партії України початку XX ст. засобами аналізу програмних документів.

12. Методика вивчення Української революції 1917–1921 рр. з використанням проблемних завдань і навчального моделювання.

13. Формування в учнів уявлень про Українську Державу Павла Скоропадського засобами кейс-технології.

14. Методика вивчення боротьби за українську державність у 1917–1921 рр. з використанням історичних карт та цифрових картографічних ресурсів.

15. Методика вивчення встановлення більшовицького режиму в Україні засобами проблемного навчання.

16. Методика вивчення політики українізації 1920-х рр. із застосуванням біографічного та культурологічного підходів.

17. Методика вивчення індустріалізації та колективізації в Україні на основі зіставлення офіційних і особистих джерел.

18. Голодомор 1932–1933 рр. у шкільній історичній освіті: методика роботи з документами, свідченнями та візуальними джерелами.

19. Формування в учнів уявлень про сталінські репресії в Україні засобами біографічного та мікроісторичного підходів.

20. Методика вивчення історії України напередодні та на початку Другої світової війни на засадах багатоперспективного навчання.

21. Методика вивчення нацистського окупаційного режиму в Україні через матеріали локальної та усної історії.

22. Голокост на території України в шкільному курсі історії: методичні підходи до роботи з чутливою темою.

23. Методика вивчення українського руху Опору в роки Другої світової війни з використанням проблемно-хронологічного та картографічного підходів.

24. Формування в учнів уявлень про повсякденне життя населення України в роки Другої світової війни на основі джерел особового походження.

25. Методика вивчення післявоєнної радянзації західних областей України на основі свідчень сучасників.

26. Формування в учнів уявлень про радянське повсякдення 1950–1980-х рр. на основі візуальних джерел.

27. Український дисидентський рух у шкільному курсі історії як засіб формування громадянських і аксіологічних компетентностей учнів.

28. Методика вивчення відновлення незалежності України 1991 р. з використанням усної історії та історичного сторітелінгу.

29. Формування в учнів уявлень про суспільно-політичні трансформації України 1990-х рр. засобами дослідницького навчання.

30. Методика вивчення Революції Гідності 2013–2014 рр. із застосуванням аудіовізуальних матеріалів і технології навчальної дискусії.

31. Російсько-українська війна в шкільній історичній освіті: принципи відбору змісту та методичні підходи до вивчення.

32. Формування в учнів умінь критично аналізувати медійні джерела під час вивчення російсько-української війни.

Методика навчання всесвітньої історії

33. Формування в учнів уявлень про античну демократію з використанням навчального моделювання та рольової гри.

34. Методика вивчення середньовічного міста з використанням візуалізації та віртуальної екскурсії.

35. Реформація та Контрреформація в шкільному курсі всесвітньої історії: використання дискусійних методів.

36. Великі географічні відкриття в шкільному курсі історії: методика формування багатоперспективного бачення колоніальної експансії.

37. Англійська революція XVII ст. як матеріал для формування в учнів уявлень про представницьку владу.

38. Війна за незалежність США та становлення американської державності в шкільному курсі історії: методика роботи з політичними документами.

39. Французька революція кінця XVIII ст. як засіб формування в учнів умінь аналізувати причини, перебіг і наслідки революційних процесів.

40. Наполеонівські війни в шкільному курсі всесвітньої історії: методика роботи з картами, документами та візуальними джерелами.

41. Індустріальна революція в Європі та її соціальні наслідки: методика використання інфографіки, статистики та навчальних кейсів.

42. Перша світова війна в шкільному курсі історії: методика поєднання воєнної, політичної та соціальної історії.

43. Формування в учнів уявлень про тоталітарні режими міжвоєнної Європи засобами порівняльного та проблемного навчання.

44. Методика вивчення Другої світової війни на основі поєднання глобальної, національної та локальної перспектив.

45. Голокост у шкільній історичній освіті: методика роботи з особистими свідченнями та візуальними джерелами.

46. Холодна війна в шкільному курсі всесвітньої історії: формування медіаграмотності учнів на матеріалах політичної пропаганди та масової культури.

47. Європейська інтеграція після Другої світової війни в шкільному курсі історії: методика формування причинно-наслідкових зв'язків.

Громадянська освіта

48. Формування культури прав людини в процесі навчання громадянської освіти на основі аналізу практичних ситуацій.

49. Методика вивчення місцевого самоврядування через дослідження діяльності територіальної громади.

50. Формування культури демократичного діалогу та ненасильницького розв'язання конфліктів у процесі навчання громадянської освіти.

51. Методика вивчення механізмів захисту прав людини в курсі громадянської освіти на основі практичних кейсів.

52. Формування в учнів уявлень про демократію та демократичні процедури засобами моделювання суспільних ситуацій.

53. Учнівські ініціативи як засіб формування компетентності демократичної участі в курсі громадянської освіти.

54. Навчальна дискусія та дебати як засіб розвитку культури демократичного діалогу старшокласників.

55. Методика роботи з медіатекстами в процесі формування медіаграмотності учнів на заняттях з громадянської освіти.

56. Формування в учнів навичок фактчекінгу суспільно значущої інформації в курсі громадянської освіти.

57. Формування відповідальної поведінки учнів у цифровому середовищі засобами громадянської освіти.

58. Освітні втрати з громадянської освіти: діагностика та розроблення системи завдань для їх подолання.

Сучасні проблеми

методики навчання історії та громадянської освіти

59. Розроблення системи коригувальних завдань для подолання освітніх втрат з історії України в учнів 7–9 класів.

60. Організація повторення та систематизації історичного матеріалу в умовах освітніх втрат.

61. Використання цифрових дошок Padlet у проектній і груповій роботі учнів з історії та громадянської освіти.

62. Інтерактивні карти, цифрові хронологічні стрічки та віртуальні колекції у вивченні історії України.

63. Цифрові архіви як джерельна база учнівських досліджень з історії.

64. Використання штучного інтелекту для створення й аналізу навчальних матеріалів з історії: можливості, обмеження та методичні вимоги.

65. Формування в учнів умінь перевіряти історичну інформацію, створену або опрацьовану засобами штучного інтелекту.

66. Методика виявлення та аналізу історичної дезінформації на уроках історії.

67. Використання цифрових квізів Kahoot! і Quizizz для формувального оцінювання результатів навчання історії та громадянської освіти.

68. Розроблення компетентісно орієнтованих інтерактивних завдань з історії та громадянської освіти для учнів базової школи засобами Н5Р.

69. Диференціація завдань на основі історичних джерел для учнів з різним рівнем навчальних досягнень.

70. Адаптація матеріалів з історії для учнів з особливими освітніми потребами.

71. Використання Padlet і Mentimeter для організації взаємодії, опитування та рефлексії учнів під час дистанційного навчання історії.

72. Використання чат-ботів на основі генеративного штучного інтелекту для організації індивідуальної навчальної взаємодії з історії.

73. Організація дистанційного навчання історії в базовій школі засобами Google Classroom.

74. Віртуальні музеї та цифрові колекції як засіб організації навчально-дослідницької діяльності учнів з історії.

Навчання історії та громадянської освіти в закладах професійної та фахової передвищої освіти

75. Діагностика та подолання освітніх втрат з історії у здобувачів професійної освіти на рівні профільної середньої освіти.

76. Методика вивчення новітньої історії України здобувачами професійної освіти на рівні профільної середньої

освіти з використанням проблемних і практико-орієнтованих завдань.

77. Цифрові освітні ресурси у навчанні історії здобувачів фахової передвищої освіти на рівні профільної середньої освіти: добір і методика використання.

78. Формування історичного мислення здобувачів фахової передвищої освіти під час вивчення історії України XX – початку XXI ст.

79. Формування громадянської компетентності здобувачів професійної освіти на основі аналізу життєвих і професійних ситуацій.

80. Навчальні соціальні проєкти як засіб формування громадянської участі здобувачів фахової передвищої освіти на рівні профільної середньої освіти.

Позакласна та позашкільна освіта

81. Учнівська історико-красзнавча конференція як форма позакласної роботи.

82. Локальна історія в учнівських дослідницьких проєктах: методика роботи з джерелами місцевого походження.

83. Родинний архів як джерельна база учнівського історичного проєкту: методика роботи з фотографіями, листами та особистими документами.

84. Шкільний музей як середовище навчальної й дослідницької діяльності учнів з історії.

85. Шкільна музейна виставка як форма позакласної історичної освіти: розроблення експозиції на основі сімейних архівів і локальних історичних джерел.

86. Музейний квест як форма позашкільної історичної освіти.

87. Розроблення та апробація історико-краєзнавчого маршруту для учнів 8–9 класів на матеріалах пам'яток історії місцевої громади.

88. Історико-краєзнавчий гурток як середовище учнівського дослідження.

89. Організація учнівського усноісторичного проекту «Історія громади в родинних спогадах»: методика підготовки інтерв'ю, опрацювання свідчень і представлення результатів.

90. Організація учнівського цифрового проекту «Місця пам'яті нашої громади»: створення інтерактивної карти та методичне забезпечення роботи з локальною історичною спадщиною.

Історія історичної та громадянської освіти

91. Розвиток шкільного музейництва в Україні у другій половині XX – на початку XXI ст. та можливості використання історичного досвіду в сучасній школі.

92. Формування змісту шкільної історичної освіти в Україні у 1990-х рр. та його значення для сучасного навчання історії.

93. Розвиток громадянської освіти в українській школі в період незалежності: досвід і сучасні перспективи.

94. Еволюція підходів до вивчення Української революції 1917–1921 рр. у шкільній історичній освіті України.

95. Зміна підходів до вивчення Голодомору 1932–1933 рр. у шкільних програмах і підручниках періоду незалежності.

96. Еволюція висвітлення Другої світової війни в українській шкільній історичній освіті та можливості використання сучасних підходів.

97. Український визвольний рух XX ст. у шкільній історичній освіті: зміна змісту та методичних підходів у 1991–2026 рр.

98. Розвиток краєзнавчої роботи в українській школі у другій половині XX – на початку XXI ст. та можливості використання історичного досвіду сьогодні.

99. Позашкільна історико-краєзнавча діяльність учнів у 1960–1980-х рр.: досвід, форми роботи та можливості їх сучасної адаптації.

100. Еволюція використання наочності та технічних засобів у навчанні історії: від традиційної наочності до цифрових освітніх ресурсів.

ВИКОРИСТАНІ ТА РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.

ДСТУ 3008:2015. Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання / Нац. стандарт України. Вид. офіц. [На заміну ДСТУ 3008–95; чинний від 2017-07-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 31 с.

Закон України «Про академічну доброчесність» від 18.12.2025 № 4742-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20> (дата звернення: 20.08.2026).

Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 18.08.2026).

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 19.08.2026).

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 18.08.2026).

Методичні рекомендації до виконання та захисту кваліфікаційної роботи другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальностей 014 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) і 032 Історія та археологія / автори-укладачі: О. І. Бабічев, Н. Т. Гогохія, О. А. Дробішева, М. М. Зиза, І. С. Михальський, О. В. Набока, М. Г. Тараненко;

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Полтава : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2024. 106 с. URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10636> (дата звернення: 20.08.2026).

Освітня програма «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями), предметна спеціальність А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта). Лубни : ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2026. URL: https://luguniv.edu.ua/assets/opp/mag/a4/a4_03/op_a4_03_so_history_go_mag_2026.pdf (дата звернення: 18.08.2026).

Основи наукового мовлення : навч. посіб. / С. А. Бронікова та ін. ; за ред. І. М. Плотницької, Р. І. Ленди. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 252 с.

Положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». URL: https://luguniv.edu.ua/assets/2026/02/polozh_pro_akadem_dobroc_hesnist.pdf (дата звернення: 28.08.2026).

Положення про організацію освітнього процесу в ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». URL: <https://luguniv.edu.ua/assets/2025/12/polozhennia-pro-orhanizatsiiu-osvitnoho-protsesu.pdf> (дата звернення: 17.08.2026).

Положення про порядок створення та організацію роботи екзаменаційної комісії для проведення атестації здобувачів вищої освіти на першому (бакалаврському) і другому

(магістерському) рівнях у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». URL: https://luguniv.edu.ua/assets/2025/12/poloj_pro_ekzamenatsiinu_komisiyu.pdf (дата звернення: 17.08.2026).

Процедура підготовки кваліфікаційної роботи здобувачів першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти. URL: https://luguniv.edu.ua/assets/2025/12/2_6_prots_zabezp_yakist_o_svita.pdf (дата звернення: 16.08.2026).

Процедура перевірки на плагіат наукових і кваліфікаційних робіт здобувачів освіти. URL: https://luguniv.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/5_1_prots_zabezp_yakist_osvita_2025.pdf (дата звернення: 16.08.2026).

Процедура встановлення відповідальності учасників освітнього процесу за порушення академічної доброчесності. URL: https://luguniv.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/5_3_prots_zabezp_yakist_osvita_2025.pdf (дата звернення: 19.08.2026).

Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. Київ : Наук. думка, 2019. 392 с.

Яковенко Н. Вступ до історії. Київ : Критика, 2007. 375 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок титульної сторінки кваліфікаційної роботи

Міністерство освіти і науки України ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» Факультет соціальних і гуманітарних наук Кафедра історії та археології <i>Іваненко Марія Петрівна</i> <i>(прізвище, ім'я, по батькові здобувачки вищої освіти)</i> КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА на тему: <i>(затверджена тема)</i> Освітня програма «СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ІСТОРІЯ ТА ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА)» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями) галузі знань А Освіта Виконала: здобувачка вищої освіти <i>(прізвище та ініціали)</i> Науковий керівник: <i>(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)</i> Завідувач кафедри історії та археології: <i>(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)</i> Лубни – 2026	Пояснення до оформлення титульної сторінки 1 Назва закладу вищої освіти Повна офіційна назва університету відповідно до установчих документів. 2 Факультет Повна назва факультету, до складу якого належить кафедра. 3 Кафедра Повна назва кафедри, на якій виконується кваліфікаційна робота. 4 ПІБ здобувачки вищої освіти Повністю вказуються прізвище, ім'я та по батькові здобувачки (у назинному відмінку). 5 Назва роботи Пишеться великими літерами без скорочень. Тему слід узгодити з науковим керівником. 6 Тема роботи Повна назва затвердженої теми подається у лапках (у назинному відмінку). 7 Освітня програма Наводиться повна назва освітньої програми, рівня вищої освіти, спеціальності та галузі знань згідно з ОПІ. 8 Здобувачка вищої освіти Зліва – прізвище та ініціали, справа – особистий підпис. 9 Науковий керівник Зліва – посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали, справа – особистий підпис. 10 Завідувач кафедри Зліва – посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали, справа – особистий підпис. 11 Місце та рік виконання роботи Місто написання роботи (Лубни) та рік (2026) розміщуються внизу по центру.
--	--

Зразок оформлення змісту кваліфікаційної роботи

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАЗВА.....	6
1.1. Назва підрозділу.....	6
1.2. Назва підрозділу.....	17
РОЗДІЛ 2. НАЗВА.....	27
2.1. Назва підрозділу	27
2.2. Назва підрозділу	37
РОЗДІЛ 3. НАЗВА	47
3.1. Назва підрозділу	47
3.2. Назва підрозділу	57
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І	
ЛІТЕРАТУРИ.....	75
ДОДАТКИ	80

Зразок оформлення переліку умовних позначень

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДАДнО – Державний архів Дніпропетровської області.

ДАКіроО – Державний архів Кіровоградської області.

ДАМО – Державний архів Миколаївської області.

ДАХО – Державний архів Харківської області.

МНО – Міністерство народної освіти.

УНР – Українська Народна Республіка.

ЦДІАК – Центральний державний історичний архів України, м. Київ.

***Зразки оформлення бібліографічного опису
згідно з ДСТУ 8302:2015***

Вид праці	Приклади оформлення
<i>Книги: один, два або три автори</i>	Набока О. В. Політика США у Східній Азії в 30–70-х роках XIX століття : монографія. Ужгород : Гражда, 2016. 284 с. Шевцова Є. С., Силка О. З. Статистична служба в Україні в контексті історико-краєзнавчих досліджень (друга половина XIX – початок XX ст.) : монографія. Лубни : ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2026. 216 с. Воронін В. М., Романенко Є. О., Романенко О. Л. Історія українського козацтва : енциклопедичний довідник. Харків : Фоліо, 2021. 736 с.
<i>Чотири і більше авторів</i>	Климов А. О., Семистяга В. Ф., Божко Г. І., Гогохія Н. Т. Історія України : навч.-метод. посіб. для студ. неіст. спец. пед. ун-ту (денна форма навчання). Луганськ : Альма-матер, 2005. 94 с. Нариси історії Луганщини : 2-ге вид., допов. та виправ. / В. С. Курило, В. М. Воронін, О. В. Набока, О. А. Дробішева. Харків : «Фоліо», 2025. 460 с.

Вид праці	Приклади оформлення
<i>Без автора (редактор, упорядник)</i>	Країни пострадянського простору : виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол. : П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с. Радянська ідентичність : формування – вкорінення – деконструкція : колективна монографія / за наук. ред. О. А. Коляструк. Вінниця : Твори, 2025. 352 с. Економічна історія України : іст.-екон. дослідження : в 2 т. / ред. рада : В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Геєць та ін.; відп. ред. В. А. Смолій. Київ : Ніка-Центр, 2011. Т. 2. 608 с.
<i>Багатотомні видання</i>	Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князєв (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. 748 с. Реабілітовані історією : У двадцяти семи томах. Луганська область : У 3 кн. / Гол. редкол. (голова П. Т. Тронько, заст. голови О. П. Реєнт, Ю. З. Данилюк та ін.) ; редкол. тому (голова В. М. Голенко, заст. голови В. В. Михайличенко та ін.). Кн. 3. Луганськ, 2008. 695 с.

Вид праці	Приклади оформлення
<i>Частина книги</i>	Гогохія Н. Т. Політична мобілізація дітей до участі в масових кампаніях радянської влади напередодні та в період Голодомору. <i>Радянська ідентичність: формування – вкорінення – деконструкція</i> : колективна монографія / за наук. ред. О. А. Коляструк. Вінниця : Твори, 2025. С. 167–206. Шевченко В. В. Розвиток галузей промисловості. <i>Економічна історія України : іст.-екон. дослідження</i> : в 2 т. / ред. рада : В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Геєць та ін.; відп. ред. В. А. Смолій. Київ : Ніка-Центр, 2011. Т. 1. С. 626–632.
<i>Доповіді, тези доповідей</i>	Бабічев О. І. Розвиток критичного мислення у здобувачів освіти засобами ігрових технологій (на заняттях курсу «Україна в контексті європейської культури та історії»). <i>Креативні підходи та методи активізації навчальної діяльності здобувачів вищої освіти</i> : матеріали всеукр. наук.-пед. підвищення кваліфікації, 2 жовт. – 12 листоп. 2023 р. Полтава : Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 21–24.
<i>Статті у журналах і збірниках</i>	Дробишева О. А., Бабічев О. І., Демідов Д. В., Журба І. В. Партнерська взаємодія з генеративним штучним інтелектом у навчанні історії та громадянської освіти: педагогічні ризики та нормативні межі. <i>Освіта та педагогічна наука</i>. 2026. № 1 (191). С. 17–27.

Вид праці	Приклади оформлення
<i>Стаття в газеті</i>	Климов А. О. Стахановський рух і робітнича молодь Донбасу. <i>Історія України</i>. 2005. № 33–34. 11 листопада. С. 1–6. Просвітянський з'їзд. <i>Нова Рада</i>. 1917. № 143 (22.09.1917). С. 2–3.
<i>Дисертації</i>	Шевцова Є. С. Історико-краєзнавча діяльність статистичних органів в Україні (друга половина XIX – початок XX століть) : дис. ... д-ра філософії : 032 Історія та археологія. Київ, 2025. 240 с. Михальський І. С. Джерела з історії українських політичних партій кінця XIX – початку XX ст. : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06. Київ, 2004. 380 арк.
<i>Автореферати дисертацій</i>	Воронін В. М. Українсько-кубинські відносини у 1960–1994 роках : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.03. Київ, 1995. 20 с.
<i>Документ із збірника документів</i>	Тимчасова інструкція Генеральному Секретаріатові Тимчасового уряду на Україні. <i>Хрестоматія з новітньої історії України (1917–1945 рр.)</i>. Київ : Генеза, 1998. С. 35–36. Лист колгоспника Лук'яна Павловича до брата-червоноармійця. 9 травня 1932 р. <i>Голодомор на Луганщині 1932–1933 рр. : науково-документальне видання / М. М. Старовойтов, В. В. Михайличенко</i>. Київ : ВД «Стилос», 2008. С. 86.

Вид праці	Приклади оформлення
Електронні ресурси	Кафедра історії та археології. Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. URL: https://luguniv.edu.ua/pages/kafedra-istoriyi-ta-arkheolohiyi (дата звернення: 18.08.2026). Піщимуха А. «Спростовуємо міф про "Дике поле" до приходу імперії» – професор Набока про «Нариси історії Луганщини». <i>Фарватер.Схід</i>. 2025. URL: https://farvatermedia.com/interviews/sprostovuiemo-mif-pro-dyke-pole-do-prykhotu-imperii-profesor-naboka-pro-narysy-istorii-luhanshchyny/ (дата звернення: 20.08.2026). Методичні рекомендації до виконання та захисту кваліфікаційної роботи другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальностей 014 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) і 032 Історія та археологія / уклад.: О. І. Бабічев, Н. Т. Гогохія, О. А. Дробишева та ін. Полтава : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2024. 106 с. URL: https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10636 (дата звернення: 17.08.2026). Український інститут національної пам'яті: повертаємо правду. <i>YouTube</i>. 22.02.2024. URL: https://www.youtube.com/watch?v=wH1d0tzMd1M (дата звернення: 16.08.2026).

Вид праці	Приклади оформлення
	Міністерство освіти і науки України. У 2027 році розпочнеться завершальний етап реформи «Нова українська школа» – Профільна [допис у Facebook]. 07.05.2025. <i>Facebook</i>. URL: https://www.facebook.com/UAMON/posts/1017015200538292/ (дата звернення: 18.08.2026). Про затвердження концептуальних засад освітніх галузей та дорожньої карти реалізації концептуальних засад освітніх галузей на 2025–2030 роки : наказ Міністерства освіти і науки України від 20.08.2025 № 1163. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-kontseptualnykh-zasad-osvitnikh-haluzei-ta-dorozhnoi-karty-realizatsii-kontseptualnykh-zasad-osvitnikh-haluzei-na-2025-2030-roky (дата звернення: 17.08.2026).

***Зразок оформлення таблиці
в тексті кваліфікаційної роботи***

Таблиця 1.2

Назва таблиці

	Заголовки граф			
	підзаголовок	підзаголовок	підзаголовок	

***Декларація про використання
систем штучного інтелекту***

Назва кваліфікаційної роботи: _____

Здобувач вищої освіти: _____

Я повідомляю, що під час підготовки цієї роботи були / не були використані системи штучного інтелекту (потрібне підкреслити).

Назва системи / інструменту ШІ: _____

Характер використання: мовне редагування / пошук ідей / структурування / аналіз / створення тексту / створення зображень / інше: _____

Частини роботи, на які вплинуло використання ШІ: _____

Мета використання ШІ: _____

Спосіб перевірки та доопрацювання отриманих матеріалів: _____

Підтверджую, що несу відповідальність за зміст, достовірність даних, висновки, належне зазначення джерел і дотримання вимог академічної доброчесності.

Дата: __

Підпис / електронний підпис: __

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Під час підготовки видання використовувалася система генеративного штучного інтелекту ChatGPT (OpenAI) як допоміжний інструмент.

Характер використання: структурне та мовне редагування тексту; уточнення й удосконалення окремих формулювань; аналіз внутрішньої узгодженості документа; зіставлення окремих положень і вимог; опрацювання варіантів структури, критеріїв та описів оцінювання.

Частини видання, на які вплинуло використання ШІ: окремі формулювання основного тексту, рекомендацій та пояснювальних положень. Система ШІ не визначала концепцію видання та його остаточний зміст.

Мета використання ШІ: удосконалення структури, логічної послідовності, мовного оформлення й внутрішньої узгодженості методичних рекомендацій, а також опрацювання альтернативних варіантів окремих формулювань.

Спосіб перевірки та доопрацювання отриманих матеріалів: усі пропозиції, сформовані за допомогою системи ШІ, були критично проаналізовані авторами-укладачами, перевірені на відповідність освітній програмі, нормативним документам університету, вимогам до виконання й захисту кваліфікаційних робіт та відредаговані перед включенням до остаточного тексту видання.

Автори-укладачі несуть повну відповідальність за зміст видання, достовірність наведених відомостей, коректність нормативних положень, бібліографічних даних, висновків і рекомендацій та за остаточну редакцію тексту.

Навчально-методичне видання

**Методичні рекомендації
до виконання та захисту кваліфікаційної роботи
для здобувачів другого (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності А4.03 Середня освіта (Історія та
громадянська освіта)**

Автори-укладачі:

О. І. Бабічев, В. М. Воронін, Н. Т. Гогохія, О. А. Дробишева,
І. С. Михальський, О. В. Набока, М. Г. Тараненко,
Є. С. Шевцова

Державний заклад
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Електронне видання

URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/>
